

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Pěstouni a kontakt s biologickými rodiči dítěte

Foster Parents and Contacting the Child's Biological Parents

Bakalářská práce

Kateřina Rejmanová, DiS.

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Kateřina Thelenová, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Pěstouni a kontakt s biologickými rodiči dítěte vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne.

Podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Kateřině Thelenové, Ph.D., za věnovaný čas a cenné rady, které mi při zpracování bakalářské práce poskytla. Dále bych ráda poděkovala všem, kteří se ochotně zapojili do dotazníkového šetření a v neposlední řadě své rodině za podporu při studiu.

OBSAH

Úvod.....	6
1 Náhradní rodinná péče.....	8
1.1 Systém náhradní rodinné péče v České republice.....	11
1.1.1 Osvojení (adopce).....	11
1.1.2 Poručenství.....	13
1.1.3 Opatrovnictví dítěte	13
1.1.4 Svěření dítěte do péče jiné osoby	14
1.2 Pěstounství	14
1.2.1 Právní ukotvení	14
1.2.2 Pěstoun, práva a povinnosti, příprava k pěstounství.....	15
1.2.3 Zprostředkování pěstounství.....	17
1.2.4 Dávky pěstounské péče.....	19
2 Kontakt s biologickými rodiči	23
2.1 Kontakt z pohledu zúčastněných.....	23
2.1.1 Dítě v pěstounské péči	24
2.1.2 Biologičtí rodiče dítěte v pěstounské péči	25
2.1.3 Pěstouni.....	26
2.2 Asistovaný kontakt.....	28
2.2.1 Příprava	29
2.2.2 Realizace setkání.....	30
3 Výzkumná část	32
3.1 Cíl výzkumu	32
3.2 Výzkumné otázky.....	32
3.3 Hypotézy, operacionalizace	33
3.4 Výzkumná metoda	36
3.5 Výzkumný soubor	37

3.6	Realizace výzkumu	39
3.7	Výsledky výzkumu.....	39
3.8	Shrnutí výsledků.....	49
	Závěr	52
	ANOTACE	54
	Seznam použitých zdrojů.....	55
	Seznam tabulek a grafů.....	58
	Seznam příloh	59

ÚVOD

Náhradní rodinná péče je ve své podstatě velmi náročnou formou péče o přijaté dítě, které z různých důvodů nemůže vyrůstat ve své původní biologické rodině. Cílem společnosti v této oblasti, by mělo být, dítě vyrůstající ve zdravém láskyplném a bezpečném prostředí, které mu napomůže nastartovat jeho samostatný plnohodnotný život dospělého. Náhradní rodinná péče s sebou však přináší mimo sdílené radosti i různorodá úskalí, a právě náhradní rodiče jsou ti, kteří si s nimi musí umět ladně poradit tak, aniž by se to nějak zásadně dotklo dětí, ať už přijatých, tak vlastních.

Bakalářská práce se soustředí na pěstounskou péči, konkrétně se zabývá problematikou kontaktu pěstounů s biologickými rodiči dítěte, které mají svěřené v pěstounství. Právě pěstouni mají nelehký úkol a jsou při péči o svěřené dítě značně ohroženi tlakem z různých stran – vlastní nukleární i širší rodiny, původní rodiny dítěte, sociálních pracovníků a dalších odborníků, i samotného svěřeného dítěte.

Mezi pěstounem a přijímaným dítětem se nemění vzájemné příbuzenské vztahy, pěstouni se tak stávají pečovateli různě omezenými možnostmi rozhodovat v důležitých věcech týkajících se dítěte. Na rozdíl od osvojení, jsou pěstouni po celou dobu pěstounství pravidelně v kontaktu se sociálními pracovníky a dalšími odborníky, kteří v určité míře dohlížejí na jejich péči poskytovanou svěřenému dítěti. Dalším zásadním rozdílem v porovnání s osvojením, je, že pěstouni jsou za svou péči finančně odměňováni státem, což je společností často vnímáno jako motivace, proč pěstounskou péči poskytují. A v neposlední řadě, dítě svěřené do pěstounské péče má vždy určitou specifickou minulost, která s sebou může nést důsledky, se kterými musí být v nové rodině bezpodmínečně přijato, což klade na pěstouny značné nároky.

V bakalářské práci je zpracované téma pěstounství, konkrétně se soustředí na kontakt pěstounů s biologickými rodiči dítěte. Cílem práce je zjistit zkušenosti pěstounů s kontakty s biologickými rodiči dítěte svěřeného do jejich péče.

Práce je rozdělena do dvou částí. První část je teoretická a dělí se na dvě hlavní kapitoly. První z nich obsahuje popis náhradní rodinné péče tak, jak ji vymezuje zákon. Jsou zde stručně vysvětlené základní formy náhradní rodinné péče v České republice. Pozornost je zaměřena především na pěstounství, které je pojato detailnější formou.

Druhá hlavní kapitola se věnuje samotnému kontaktu pěstounů s biologickými rodiči dítěte. Zabývá se pohledem zúčastněných stran na problematiku, a to dítěte svěřeného do pěstounské péče, jeho pěstounů a jeho biologických rodičů. Dále je tu věnován prostor asistovanému kontaktu, což je varianta vedeného zprostředkovaného kontaktu odborníkem. Teoretická část je zpracována metodou vyhledávání informací o dané problematice a sumarizace teoretických východisek.

Druhá část práce je praktická a jejím obsahem je kvantitativní výzkum zaměřený na zmapování zkušeností pěstounů s kontaktem s biologickými rodiči dítěte. V tomto místě se práce věnuje stanovení výzkumného cíle, výzkumných otázek a hypotéz. Následuje metodologie výzkumu, výsledky výzkumu a shrnutí zjištěných výsledků.

Výsledky výzkumu bakalářské práce mohou být využity v praxi neziskových organizací, které se do výzkumu zapojily. Pracovníci neziskových organizací mohou na základě zjištěných dat zaměřit svou pozornost na potřeby pěstounů v oblasti kontaktu s biologickými rodiči dítěte, a to zejména rozvíjením vědomostí, prohlubováním zkušeností, zaměřením nabízených vzdělávacích kurzů, apod. Zjištěné informace mohou být cenným zdrojem pracovníků, kteří se věnují oblasti pěstounství.

1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Pro pochopení důležitosti a významnosti náhradní rodinné péče je nejprve nutné si vysvětlit důležitost a významnost rodiny v kontextu vývoje dítěte. Jako další alternativa péče o dítě, které se ocitlo bez zabezpečení vlastní rodiny, je možnost umístění dítěte v zařízení ústavní výchovy. Takovým zařízením je především dětský domov a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Rodina je dle Matouška (2013, s. 9) všeobecně významná především z biologického hlediska, její založení vede k reprodukci člověka, tudíž k udržení lidstva. Rodina představuje první model společnosti, se kterým se dítě ve svém životě setkává. Dítě je tak od narození ovlivňováno ve svém osobním vývoji, ve svých hodnotách i vztazích k druhým lidem. Dítě se díky rodině setkává s konflikty i podporou. To celé napomáhá vrůstání dítěte do jeho kultury a společnosti. Matoušek (aj. 2010, s. 13) dále mluví o rodině jako o rodinném soužití nebo jako o rodinné domácnosti, jejichž jádrem je vzájemná citová vazba členů nebo rodičovské pouto. Matějček (aj. 1999, s. 65–66) pak rozeznává rodičovství biologické a psychologické, která mají být v ideálním případě v souladu. Dochází však i k výjimkám, kdy biologický rodič opouští dítě, v tom případě se jedná pouze o rodičovství biologické, a naopak, kdy se náhradní rodina ujímá opuštěného dítěte, jedná se o rodičovství pouze psychologické.

Dunovský (aj. 1980, s. 12) nahlíží na ztrátu vlastních rodičů jako na neštěstí, nebezpečí pro dítě a tragédii. Dochází k ní v případech, kdy rodiče zemřeli, nechťejí se o dítě starat, nebo to neumějí. U opuštěného dítěte dochází k ohrožení jeho vývoje, je tedy v jeho zájmu, ale i v zájmu celé společnosti, odvrátit tuto situaci a vyvinout veškeré úsilí k tomu, aby mu byla navracena jistota a bezpečí, které jsou nejdůležitější pro jeho vývoj. Matějček (1996, s. 27, 28) vysvětluje, že citový vztah dítěte k osobě, která o něj pečuje, závisí zejména na chování osoby k dítěti, její schopností poskytnout dítěti jistotu, bezpečí a útočiště před neznámým. Field (in Archerová, 2001, s. 38) pak vymezuje citový vztah jako „*vztah, který se vyvine mezi dvěma či více organizmy, když se jejich systémy chování a psychologické systémy vzájemně vyladí*“. Podstatné tedy je, aby dítě mělo svou osobu, která mu vše popsané dokáže poskytnout, což ve většině případů není možné splnit v zařízení ústavní výchovy. Dítě, které rodiče ztratilo, potřebuje ke zdravému vývoji rodinné prostředí naplněné láskou, vzájemnou důvěrou

a úctou (Matějček, 1989, s. 47). Ke zdravému duševnímu a tělesnému vývoji je nutné splnění nepostradatelné a nenahraditelné podmínky, kterou je stálá přítomnost vysoce citově angažované osoby a domov, který je zdrojem stabilního a bezpečného prostředí (Matoušek 2013, s. 9).

Náhradní rodinu péči Dunovský (aj. 1980, s. 15) vysvětluje jako péči o dítě, které přišlo o svou rodinu, v nové rodině, nebo v prostředí, které co nejvíce přibližuje rodinný systém. Rozlišuje přirozené a umělé rodinné prostředí. Přirozené rodinné prostředí poskytují osvojitelé nebo pěstouni a umělé je zajištěno rodinnými kolektivy opírající se o principy pěstounské péče (např. dětské vesničky, apod.). Do obou podob náhradní rodinné péče se svěřují především děti „s trvalou nebo dlouhodobou prognózou života mimo vlastní rodinu,“ kdy hlavním důvodem je selhání vlastní rodiny a ohrožení či poškození vývoje dítěte. Bechyňová (aj. 2008, s. 145) takovéto selhání rodiny specifikuje jako *nedostatečné rodičovské dovednosti*, v rámci kterých dochází k ohrožení dítěte. Odebrání dítěte z vlastní rodiny pak vysvětluje jako jeho ochranu. Při rozhodování o umístění dítěte do náhradní rodinné péče se přihlíží k důvodům, kvůli kterým dítě ztratilo své přirozené rodinné prostředí (Dunovský, aj. 1980, s. 18, 21).

Matějček (1989, s. 24–26) definuje rodinu, jako společné soužití lidí, které splňuje určité charakteristiky a poukazuje na rozdíly, které se objevují v porovnání rodinné péče s ústavní výchovou dítěte. Jako první charakteristiku uvádí uspokojování psychologických potřeb, a to jak dítěte, tak samotných pečovateli. Další charakteristikou rodiny je společná budoucnost jednotlivých členů, která při ústavní výchově nemůže být plně naplněna, neboť vychovatelé pouze vykonávají svou práci, ale nejsou a ani nemohou být plně angažováni při plánování a utváření budoucnosti dítěte. Klíčovou charakteristikou je dále trvalá hloubka citových vztahů. Ústavní výchova funguje i v tomto ohledu omezeně, jelikož vychovatelé tráví s dítětem čas omezený svou pracovní dobou a je také omezen pobytem dítěte v daném zařízení. Důležitým rysem rodiny je i takzvané prolínání soukromí a osobnější a upřímnější chování jejích členů. Soukromí vychovatelů v zařízení ústavní výchovy je od soukromí dítěte poměrně vzdálené, a to už jen proto, že má své domácí zázemí jinde a s dětmi je pouze ve své pracovní době. Dítě nemá možnost zažít vychovatele při řešení osobních věcí a v jeho širších vztazích. V neposlední řadě Matějček vysvětluje také pojem, kterým definuje rodinu jako společenství radosti. Je to v podstatě systém soužití a osobního vztahu, oproti systému

výchovných technik v zařízení ústavní výchovy. Poukazuje na rozdíl, kdy se v rodinném prostředí přistupuje k principu odměny a trestu jako k nepevnému pravidlu, odměny a tresty jsou tedy volně upravitelné dle uvážení pečovatelů, naopak v zařízení ústavní výchovy jsou často pevně stanovené, a to z důvodu objektivit vychovatelů.

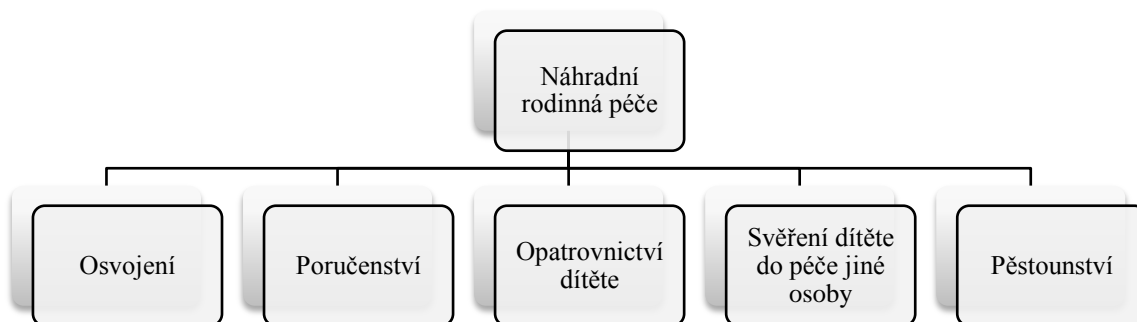
Vzniklo již velké množství výzkumů zkoumajících vývoj dítěte od početí až do období dospělosti, které v drtivé většině ukazují na to, jak je pro vývoj osobnosti důležité rodinné prostředí (Matějček, 1989, s. 47). Rodinné prostředí nejlépe uspokojuje ideální možnosti pro utvoření osobnosti dítěte, přirozeně ho začleňuje do širších sociálních skupin, učí ho zaujímat nové role (Dunovský, aj. 1980, s. 44).

Jestliže rodina z nějakých důvodů selhává v naplňování funkcí rodiny a uspokojování potřeb dítěte, je potřeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí. Do funkcí rodiny Matoušek (aj. 2010, s. 14) řadí zejména výchovu dětí, vzájemnou podporu dospělých a ekonomickou podporu všech členů. Náhradní rodinná péče je jedinou možnou formou, kde se dítě může přirozeně a nenásilně naučit rodinným vztahům a zvyklostem, pokud nemá možnost vyrůstat ve vlastní rodině. Přednost má vždy náhradní rodinná péče před ústavní výchovou, což také vyplývá z Občanského zákoníku (Zákon č. 89/2012 Sb., § 958, odst. 2).

1.1 Systém náhradní rodinné péče v České republice

Náhradní rodinná péče má v České republice několik možných podob. Nově od roku 2014 jednotně upravuje systém náhradní rodinné péče zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Pro lepší přehlednost podob náhradní rodinné výchovy nám poslouží následující digram č. 1.

Diagram č. 1 – Systém náhradní rodinné péče v České republice

Z diagramu je zřejmé, že náhradní rodinnou péči lze členit do pěti podob. V následujících podkapitolách stručně představím jednotlivé formy. Tato práce se zabývá problematikou pěstounství, proto této formě náhradní rodinné péče bude věnována hlavní pozornost.

1.1.1 Osvojení (adopce)

Osvojení, neboli adopce, je poměrně složitý právní proces, o kterém vždy rozhoduje soud na základě žádosti jednotlivce či manželů. Dříve bylo rozeznáváno osvojení zrušitelné a nezrušitelné, nyní se dá osvojení specifikovat na osvojení nezletilého a zletilého. Dunovský (aj. 1980, s. 16) popisuje osvojení jako „*soudem legalizovaný svazek osob, které nabývají mezi sebou stejných práv a povinností jako vlastní rodiče a děti.*“ V následujících odstavcích stručně tento proces přiblížím.

Občanský zákoník (Zákon č. 89/2012 Sb., § 794-854) definuje osvojení jako „*přijetí cizí osoby za vlastní*“. V první řadě soud zkoumá, je-li osvojení v zájmu osvojovaného dítěte. Pro uskutečnění adopce je zásadní vyjádření biologických rodičů. Adopce je možná pouze v případě, že biologický rodič (případně oba rodiče, je-li znám otec) dítěte podal souhlas s osvojením dítěte, přičemž ze strany matky může být souhlas s osvojením vysloven nejdříve šest týdnů po porodu, zatímco otec dítěte může dát souhlas s osvojením i dříve, nejdříve však po narození dítěte. Občanský zákoník ale připouští i výjimečné situace. K adopci dítěte může dojít i za těch okolností, kdy rodič/rodiče nevyjádřili souhlas, a to v případě, že o dítě osobně nepečují a soustavně neprojevují o dítě opravdový zájem po dobu tří měsíců, a zároveň není nikdo z příbuzných dítěte ochotný nebo schopný o dítě pečovat. Další situace vymezené občanským zákoníkem, kdy není nutné vyjádření souhlasu s osvojením rodiči dítěte: rodič byl zbaven rodičovské odpovědnosti¹ a práva dát souhlas k osvojení, rodič není schopen vyjádření k osvojení a rozpoznání následků svého jednání, rodič se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří zjistit. Dále při adopci hraje roli věk osvojovaného dítěte. Jestliže je osvojovanému dítěti více než 12 let, soud si vyžádá souhlas jeho samotného.

Podle slov Matějčka (2011, s. 346) adopce znamená, že „*manželé přijímají cizí dítě za vlastní a nabývají tím všech práv a povinností vlastních rodičů, stejně jako dítě nabývá všech práv a povinností vlastního dítěte*.“ Jinými slovy, adopcí zaniká příbuzenský vztah mezi osvojeným dítětem a jeho biologickou rodinou a zároveň tak vzniká příbuzenský vztah s adoptivními rodiči. V rodném listě osvojeného dítěte jsou zapsáni adoptivní rodiče a dítě získává jejich příjmení, adoptivní rodiče získávají rodičovskou zodpovědnost.

Nově občanský zákoník definuje povinnost osvojitelů sdělit osvojenému dítěti skutečnost, že je osvojené, a to v době, která se jeví jako nejvhodnější, nejdéle však v období zahájení povinné školní docházky. Nejvhodnějším obdobím je dle Matějčka (1996, s. 73) období předškolního věku, kdy je dítě schopno informaci zpracovat častěji

¹§ 858 Zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů: „*Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.*“

bez větších problémů. V pozdějším věku mohou děti trpět nejistotou a jejich vzájemný vztah s adoptivními rodiči se může dostat do nebezpečné krize. Tato povinnost reaguje na mezinárodní Úmluvu o právech dítěte, která jako jedno z nejzákladnějších práv dítěte určuje, že dítě má právo znát své rodiče (Zákon č. 104/1991 Sb., čl. 7, odst. 1). Osvojení lze na návrh osvojitele nebo osvojence zrušit, ale pouze ze závažných důvodů, nebo v případě, že je osvojení v rozporu se zákonem.

1.1.2 Poručenství

Poručníka určí soud v případě, že ani jeden z rodičů nemá nebo nevykonává plnou rodičovskou zodpovědnost vůči svému dítěti. Poručníkovi rozhodnutím soudu vznikají veškerá práva a povinnosti jako má rodič, pouze s výjimkou vyživovací povinnosti (ta nadále zůstává rodiči/rodičům). Než soud o poručenství rozhodne, je automaticky poručníkem dítěte orgán sociálně právní ochrany dětí². Snahou soudu je jmenovat poručníkem blízkou osobu z příbuzenstva, nebo osobu, kterou určili rodiče. Osoba poručníka musí být zcela svéprávná, mohou jím být i manželé. Určení poručníka nesmí být v rozporu se zájmem dítěte a osoba musí zaručovat řádný výkon této funkce. Poručník pravidelně, minimálně jednou za rok, informuje soud o vývoji dítěte a předkládá dokumenty týkající se nakládání se jměním dítěte. Při rozhodování o závažných věcech týkajících se dítěte musí poručník požádat o vyjádření soud. V případě, že poručník přímo osobně pečuje o dítě, má právo na stejné hmotné zabezpečení, jako v případě pěstounské péče (viz podkapitola Dávky pěstounské péče). Poručenství zaniká v případě, že o ukončení požádá poručník, dále v případě, že dojde k úmrtí, alespoň jeden z rodičů nabude plné rodičovské zodpovědnosti, dítě je osvojeno nebo dovrší 18 let (Zákon č. 89/2012 Sb., § 928-942).

1.1.3 Opatrovnictví dítěte

O opatrovnictví, stejně tak jako u předchozích forem náhradní rodinné péče, rozhoduje soud. Opatrovníka je nutné určit v případě, kdy hrozí střet zájmů mezi dítětem a další osobou, nejčastěji osobou zodpovědnou za péči o dítě. Ostatní náležitosti

²§ 4, Zákona č. 359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů: *Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdni úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu.*

opatrovnictví jsou přiměřeně stejné jako u poručenství. Občanský zákoník konkretizuje oblast opatrovnictví stanoveného soudem za účelem správy jmění dítěte. V tomto případě soud přesně vymezuje rozsah spravovaného jmění a způsob s jeho nakládáním. Opatrovník je pod dohledem soudu, kterému minimálně jednou ročně předkládá dokumenty související s nakládáním jmění dítěte. Opatrovník má právo odečíst z výnosu spravovaného jmění nebo přímo z majetku výši nákladů spojené se správou jmění. Také opatrovníkovi náleží odměna za správu jmění, jejíž výši stanoví soud (Zákon č. 89/2012 Sb., § 943-952).

1.1.4 Svěření dítěte do péče jiné osoby

V momentě, kdy není možné, aby o dítě rodič nebo stanovený poručník osobně pečoval, soud upřednostní svěření dítěte do péče jiné osoby, před jeho umístěním do ústavní péče. V tomto případě soud upřednostňuje osoby v příbuzenském vztahu k dítěti, nebo osoby jemu blízké. Povinnosti a práva osoby pečující soud blíže specifikuje a další ustanovení jsou obdobná jako u pěstounství. Je-li to možné, soud stanoví výši výživného rodičům, kteří jsou povinni výživné poskytnout (Zákon č. 89/2012 Sb., § 953-957).

1.2 Pěstounství

Bubleová (in Matějček 2002, s. 16) pěstounskou péči vysvětluje tak, že „... je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“ Následující podkapitoly podrobněji mapují pěstounství – jeho právní vymezení, zprostředkování a hmotné zabezpečení.

1.2.1 Právní ukotvení

Stejně jako předchozí formy náhradní rodinné výchovy je i pěstounství upraveno Občanským zákoníkem (Zákon č. 89/2012 Sb., § 958-970). O svěření dítěte do péče pěstouna rozhoduje soud, nejčastěji na žádost pěstouna. Pěstounská péče může být ustanovena na dobu, po kterou není možné, aby o dítě osobně pečoval jeho rodič. Svěřením dítěte do pěstounské péče se nemění vzájemné příbuzenské vztahy mezi

dítětem a jeho biologickou rodinou, tak jak je tomu u adopce. Stejně tak se nemění práva a povinnosti rodičů k dítěti (rodičovská zodpovědnost), pokud tato práva a povinnosti nespécifikuje nově soud a nepřihadí některá z nich přímo pěstounovi. Dále zůstává zachována vyživovací povinnost biologických rodičů vůči dítěti. O výživném rozhodne soud s ohledem na jejich možnosti, schopnosti a majetkové poměry a odůvodněné potřeby dítěte. Soud dává přednost svěřeni dítěte do pěstounské péče osobě příbuzné nebo dítěti blízké, před cizí osobou, pokud to není v rozporu se zájmem dítěte. Pěstounská péče zaniká v době, kdy dítě svěřené do péče nabude právní svéprávnosti³, případně dnem jeho 18. narozenin.

Zákon O sociálně právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb., § 27a) dále pojednává o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. „*Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám v evidenci, a to na*

- *dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,*
- *dobu, po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat, nebo*
- *dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.“*

V tomto případě má soud povinnost nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat, zda důvody, pro které rozhodl o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, stále trvají. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat maximálně po dobu jednoho roku, i zde ale zákon stanovuje výjimku, a to v případě, kdy jsou témuž pěstounovi svěřeni sourozenci postupně s časovým odstupem. V této situaci platí, že roční lhůta se odečítá od doby, kdy byl do péče svěřen poslední ze sourozenců.

1.2.2 Pěstoun, práva a povinnosti, příprava k pěstounství

Osobu pěstouna vymezuje Občanský zákoník (Zákon č. 89/2012 Sb., § 962-965). Pěstounem se může stát zletilá fyzická osoba s trvalým bydlištěm na území

³§ 37, Zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů: „*Navrhne-li nezletilý, který není plně svéprávný, aby mu soud přiznal svéprávnost, soud návrhu vyhově, pokud nezletilý dosáhl věku šestnácti let, pokud je osvědčena jeho schopnost sám se žít a obstarat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého. V ostatních případech soud vyhově návrhu, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého.“*

České republiky, která zaručuje řádnou péči a výchovu svěřeného dítěte a s jeho svěřením do své péče souhlasí. O svěřením dítěte do pěstounské péče nemusí žádat pouze jednotlivec, ale mohou zažádat společně manželé, soud pak rozhoduje o svěřením dítěte do pěstounské péče společným pěstounům. V případném rozvodu takového manželství zaniká s rozvodem společné pěstounství a soud znovu rozhoduje o svěřením dítěte. Zemře-li jeden ze společných pěstounů, dítě zůstává v péči pozůstalého manžela. Dítě může být ale svěřeno i do péče pouze jednoho z manželů, pokud s tím oba manželé souhlasí.

Práva a povinnosti pěstounů vyplývají ze zákona O sociálně právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb., § 47a) a Občanského zákoníku (Zákon č. 89/2012 Sb., § 966-970). V první řadě má pěstoun povinnost o dítě řádně osobně pečovat. Tato povinnost je zároveň i jeho právem. Při péči o svěřené dítě může pěstoun rozhodovat pouze v běžných nezávažných záležitostech, v těchto běžných záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. V případě, že nastane situace, kdy je třeba rozhodnout o závažných záležitostech týkajících se dítěte, je pěstoun povinen o tomto informovat biologické rodiče, případně požádat o vyjádření soud. Jestliže soud nestanoví jinak, je pěstoun povinen rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho biologickou rodinou, a nadále ji udržovat. Pěstoun má také povinnost umožnit kontakt dítěte s jeho biologickou rodinou, pokud soud nerozhodne jinak. Pěstoun, biologický rodič i svěřené dítě do péče pěstouna, mají nárok na podání návrhu soudu k projednání práv a povinností pěstounů vůči dítěti, k rozhodnutí v podstatných záležitostech dítěte nebo každá z těchto stran může podat žádost o zrušení pěstounské péče. Pěstoun má právo požadovat jednou za šest měsíců psychologickou, terapeutickou nebo jinou formu odborné pomoci související s pěstounstvím. Z dalších povinností pěstouna vyplývá zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě a to v minimálním rozsahu 24 hodin za 12 kalendářních měsíců, přičemž má nárok vyžadovat bezplatné zajištění takového vzdělávání.

Jak již bylo zmíněno v právním vymezení pěstounství, pěstounovi je zákonem udělena povinnost absolvování vzdělávacích kurzů týkajících se různých oblastí výchovy a péče o dítě. Ještě než se ale osoba může stát pěstounem, musí absolvovat **přípravu pro přijetí dítěte do péče**. Tuto přípravu zprostředkovávají krajské úřady a neziskové organizace. Časová dotace takové přípravy činí minimálně 48 hodin.

Budoucí pěstoun musí absolvovat předem stanovené tematické okruhy jako např. sebezpoznání, poznání rodinného systému a sociálních kontaktů, rozpoznání a naplňování práv svěřeného dítěte, komunikace a přístup ke svěřenému dítěti, rozvíjení jeho schopností a zájmů a v neposlední řadě v oblasti kontaktu dítěte s biologickou rodinou a dalšími blízkými osobami. Takováto příprava může probíhat jak formou individuální, tak formou skupinovou (MPSV 2015). Hlavním cílem přípravných kurzů je poskytnutí potřebných vědomostí a odpovědí na konkrétní otázky týkající se náhradní rodinné péče. Další důležitou náplní kurzů je zprostředkování reálného náhledu na situaci a potřeby dětí svěřovaných do pěstounské péče. Součástí přípravných vzdělávacích kurzů je i sdílení dobré praxe a osobních zkušeností odborníků a zkušených pěstounů (Pěstouni mají právo na služby 2007, s. 85).

1.2.3 Zprostředkování pěstounství

Pokud se manželský pár nebo jednotlivec rozhodnou pro přijetí dítěte do pěstounství, následuje proces zprostředkování pěstounské péče, který upřesňuje Zákon O sociálně právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb., § 19a-27). Při procesu zprostředkování hrají svou roli obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.

Zprostředkování v těchto jednotlivých orgánech spočívá

- ve vyhledávání dětí, kterým je nutné zajistit péči v náhradní rodině,
- ve vyhledávání fyzických osob, které jsou vhodné pro pěstounství,
- v odborné přípravě takových osob pro přijetí dítěte do pěstounství,
- ve výběru konkrétní osoby pro určité dítě a jejich seznámení.

Zprostředkováním se zabývá **obecní úřad**. Je v podstatě prvním stupněm při procesu zprostředkování. K obecnímu úřadu podává fyzická osoba nebo manželé žádost o zprostředkování, při jejímž obdržení obecní úřad zakládá spisovou dokumentaci žadatele. Osobní spisová dokumentace žadatele musí mimo jiné obsahovat žádost (obsahem žádosti je jméno a příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu), doklad o státním občanství, opis z evidence Rejstříku trestů, zprávu o zdravotním stavu, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických

osob pro přijetí dítěte do péče, a další dokumenty potřebné pro zprostředkování. Obecní úřad dále vede spisovou dokumentaci týkající se dítěte, kterému je třeba zajistit náhradní rodinnou péči. Tato dokumentace obsahuje mimo jiné osobní údaje dítěte, doklad o státním občanství, údaje o sociálních poměrech dítěte (dále jeho rodičů, sourozenců a případně prarodičů a širší rodiny), zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte a rozhodnutí týkající se výchovy dalších orgánů. Obecní úřad postupuje kopie dokumentace dítěte i žadatele příslušnému krajskému úřadu.

Dalším pomyslným stupněm je **krajský úřad**. Ten stejně jako obecní úřad obce s rozšířenou působností, vede spisové dokumentace jak dětí, tak žadatelů.

Spisová dokumentace dětí je na krajském úřadě oproti úřadu obce s rozšířenou působností rozšířena o odborné posouzení s ohledem na věk a zdravotní stav dítěte. „*Pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče se u dětí posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků, sociální prostředí, ze kterého dítě pochází, jakož i jeho statusová práva, a etnické, náboženské a kulturní prostředí dítěte, dále vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem*“ (Zákon č. 359/199 Sb., § 27a, odst. 2, písm. a). Dunovský (aj. 1980, s. 28) dále k daným kritériím ještě přidává věk dítěte, další rodinní členové – zejména sourozenci a osobní vlastnosti dítěte. Ke zjištěným výsledkům je krajský úřad povinen přihlížet a podle daných skutečností dítěti vyhledávat co nejvhodnější osoby pro náhradní rodinnou péči. Dojde-li k situaci, kdy krajský úřad nezprostředkuje náhradní rodinnou výchovu dítěti v evidenci po dobu 6 kalendářních měsíců, postupuje jeho dokumentaci Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí.

Stejně jako u dítěte, kterému hledá krajský úřad vhodné rodinné prostředí, tak i u žadatele o zprostředkování provádí krajský úřad odborné posouzení. „*U žadatelů se posuzuje charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě, předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěřeni do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, sociální prostředí, zvláště bydlení a domácnost, etnické, náboženské a kulturní prostředí žadatele, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěřeni do pěstounské péče*“ (Zákon č. 359/199 Sb., § 27a, odst. 2, písm. b). Po proběhlém posouzení krajský úřad vydává

rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení do evidence osob vhodných pro zprostředkování. Krajský úřad má přístup ke spisovým dokumentacím žadatelů i z dalších krajů, a to z důvodu co nejefektivnější a nejrychlejší možnosti umístění dítěte do co možná nejvhodnější náhradní rodinné péče. V případě, kdy krajský úřad nezprostředkuje náhradní rodinnou péči žadateli po dobu tří let, postupuje s jeho souhlasem spisovou dokumentaci Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Žadatel může být také z evidence žadatelů vyřazen, a to v případě, kdy o to s udáním důvodu sám požádá, byla náhradní rodinná péče zprostředkována a žadateli je svěřeno dítě do péče, nebo se vyskytne závažná překážka pro zprostředkování.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, jako nejvyšší orgán pro zprostředkování náhradní rodinné péče v České republice, má oprávnění podávat podněty týkající se zprostředkování krajským úřadům a Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Krajský úřad má vzhledem k Ministerstvu práce a sociálních věcí umožnit přístup do evidence žadatelů a do evidence dětí za účelem kontroly.

Svoji roli ve zprostředkování pěstounství hraje i **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí**, který pomáhá při vymáhání výživného související s pobytem rodiče nebo dítěte v zahraničí, řešení mezinárodních únosů dětí, zprostředkovává mezinárodní osvojení a zajišťuje uplatnění práva styku dítěte s biologickou rodinou v souvislosti se zahraničím (Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí 2015).

1.2.4 Dávky pěstounské péče

Pěstounská péče je státem finančně podporovaná forma náhradní rodinné péče. Tuto finanční podporu, neboli dávky pěstounské péče, upravuje zákon O sociálně právní ochraně dětí (Zákon č. 359/199 Sb., § 47e-47m). Těmito dávkami se přispívá na potřeby spojené s péčí o dítě, o které se rodiče nemohou nebo nechtějí starat, a které je svěřené do pěstounské péče.

Pro porozumění těmto dávkám je důležité vysvětlit si nejprve pojem **nezaopatřené dítě**. Za nezaopatřené dítě se rozumí dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26. let věku, pokud

- se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem střední nebo vysoké školy formou denního studia,

- se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání z důvodu nemoci neb úrazu,
- není z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu schopno samostatné výdělečné činnosti nebo se soustavně připravovat na budoucí povolání.

Dále se za nezaopatřené dítě považuje nezletilý, který je po ukončení povinné školní docházky v evidenci Úřadu práce a nesplňuje podmínky pro přiznání podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci. Dítě, které je poživatelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, nelze považovat za nezaopatřené (Zákon č. 117/195 Sb., § 11).

První dávkou pěstounské péče je **Příspěvek při převzetí dítěte**. Nárok na dávku vzniká pěstounovi, který převzal dítě do pěstounské péče. Tato dávka se vyplácí jednorázově a slouží k úhradě nákladů spojených s pořízením potřebných věcí pro dítě přicházející do náhradní rodiny. Výši příspěvku znázorňuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Výše příspěvku při převzetí dítěte

Věk dítěte	Výše příspěvku
do 6 let	8 000 Kč
od 6 let do 15 let	9 000 Kč
od 15 let do 18 let	10 000 Kč

Po příspěvku při přijetí dítěte, který je, jak jsme si řekli, jednorázový, následuje pravidelná měsíční podpora, kterou je **Příspěvek na úhradu potřeb dítěte**. Nárok na tuto dávku má nezletilé dítě svěřené do pěstounské péče, vyplácí se pěstounovi. Nárok náleží i po dosažení zletilosti, nejdéle však do 26 let, je-li dítětem nezaopatřeným a sdílí domácnost se svým bývalým pěstounem (jak již bylo zmíněno, pěstounská péče zaniká mimo jiné po dosažení zletilosti dítěte). V tomto případě se příspěvek vyplácí zletilému. Příspěvek je pro přehlednost vyobrazen v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte

Věk dítěte	Výše příspěvku
do 6 let	4 500 Kč
od 6 let do 12 let	5 550 Kč
od 12 let do 18 let	6 350 Kč
od 18 let do 26 let	6 600 Kč

Další pravidelnou měsíční finanční podporou je **Odměna pěstouna**. Tato dávka je projevem určitého společenského uznání osoby pečující o cizí dítě v pěstounské péči. Odměna pěstouna náleží pěstounovi do zletilosti dítěte a poté po dobu, po kterou má zletilý nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše odměny pěstouna závisí na počtu dětí, které má pěstoun v pěstounské péči, dále také na jejich zdravotním stavu. Odměna pak činí 8 000 Kč, 12 000 Kč, 20 000 Kč nebo 24 000 Kč.

Pěstouni mají také možnost využít **Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla**. Nárok na tento příspěvek vzniká pěstounovi, který má ve své péči nejméně tři děti včetně zletilých nezaopatřených dětí, jestliže zakoupil motorové osobní vozidlo nebo zajistil nezbytnou opravu motorového vozidla, a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost. Výše příspěvku činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Součet příspěvků poskytnutých osobě pečující v období posledních 10 kalendářních let přede dnem podání žádosti nesmí přesáhnout 200 000 Kč. Pěstoun je povinen prokázat využití příspěvku.

V neposlední řadě je tu **Příspěvek při ukončení pěstounské péče**. Tato dávka pěstounské péče náleží zletilému při ukončení pěstounské péče v době, kdy mu zanikl nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Nárok zletilému náleží pouze jednou a jedná se o dávku jednorázovou ve výši 25 000 Kč.

V první kapitole bakalářské práce je podrobně zachyceno pěstounství jako jedna z forem náhradní rodinné péče v České republice. Je tu zpracované zákonné ukotvení, nároky kladené na pěstouny ze strany zákona, je přiblížen proces zprostředkování

a finanční zajištění státem. V následující části se práce blíže věnuje problematice kontaktu s biologickou rodinou dítěte svěřeného do pěstounské péče.

2 KONTAKT S BIOLOGICKÝMI RODIČI

Téma biologické rodiny dítěte svěřeného do péče pěstounů je v současné době mezi odborníky velmi diskutované. Jak tuto situaci vymezuje zákon, bylo popsáno v předchozích kapitolách, avšak ani samotní profesionálové z řad psychologů, sociálních pracovníků a soudců v oblasti náhradní rodinné péče, nemají jednotný jasně vyhraněný názor. Z tohoto faktu jednoznačně vyplývá, že pěstouni, dítě v pěstounské péči i jeho biologická rodina potřebují naprosto specifický přístup a individuální řešení.

Pod pojmem kontakt si můžeme představit jakoukoli formu projevu zájmu o dítě, od zaslané pohlednice, přes telefonický rozhovor až po osobní setkání dítěte s biologickými rodiči (Archerová 2001, s. 96). Telefonní kontakt s sebou nese značné omezení v komunikaci. Telefonát je často časově omezený, spíše kratší, v rámci několika minut. V této krátké době může zaznít spousta informací, ty však nemusí být správně pochopeny jak ze strany dítěte, tak ze strany biologického rodiče. Může docházet ke zmatení sdělených informací, což může vyvolávat neopodstatněné konflikty. Telefonní kontakt považují za vhodnější v případě, kdy jsou biologičtí rodiče v pravidelném osobním kontaktu s dítětem. Uhlířová (2012, s. 27) pak doporučuje, aby telefonní kontakt mezi dítětem a biologickým rodičem zpočátku probíhal skrz telefon pěstouna a to v předem domluveném čase a na předem domluvené téma. Další možnost jiného než osobního kontaktu je prostřednictvím sociální sítě. Skrz sociální síť lze navázat kontakt s kýmkoli v rámci celého světa. Ke kontaktování dítěte biologickým rodičem skrz sociální síť může dojít pod anonymním účtem, bez vědomí pěstounů a dalších osob.

2.1 Kontakt z pohledu zúčastněných

Ať už ze strany biologického rodiče, pěstounů nebo samotného dítěte, existují různé cíle, v rámci kterých se kontakt uskutečňuje. Každý z těchto zúčastněných má také rozdílné představy a očekávání související se setkáním. S těmito představami a očekáváními také souvisí různorodé obavy. Dle Škoviery (2007, s. 134) je spolupráce mezi náhradní rodinou a biologickými rodiči dítěte plno bariér, které způsobují vzájemný negativní postoj, nejistotu a odmítání kooperace. Aby byla spolupráce smysluplná a ve prospěch dítěte, měla by splňovat několik podmínek:

- měla by být odborně zdůvodněná,
 - měla by být zaměřená na přítomnost a budoucnost dítěte,
 - neměla by prohlubovat rozpor mezi biologickým rodičem a pěstounem,
 - neměla by zúčastněné stavit proti sobě a ohrožovat je,
 - měla by vést biologické rodiče i dítě k pozitivní změně,
- a v neposlední řadě, měla by dítěti pomoci pochopit jeho situaci a vyrovnat se s ní.

2.1.1 Dítě v pěstounské péči

Základním rozhodujícím prvkem, pro kontakt dítěte s biologickými rodiči, je vždy zájem dítěte. Kontakt je nutné nejprve reálně zvážit, a to s ohledem k celkové situaci dítěte. Je nutné zhodnotit dosavadní kontakt s biologickou rodinou (zda a jak probíhal, pozitivní a negativní dopady kontaktu), vztahy a péče o dítě v původní rodině, vztahy a péče o dítě v pěstounské rodině, aktuální fyzický a psychický stav dítěte - zda např. právě neprožívá náročné období – nástup do školy, změna školy, zdravotní problémy, a podobně (Vlčková 2015, s. 4).

Vlčková (2015, s. 4) vysvětluje, že *„možnost pravidelného, pozitivního a bezpečného kontaktu s biologickými rodiči umožňuje dítěti realisticky zpracovávat svou historii, opouštět fantazijní představy o rodičích a lépe chápat svou současnou situaci.“* Kontakt dítěte s biologickou rodinou mu umožňuje lépe porozumět celé jeho situaci – proč vyrůstá v jiné rodině, kdo jsou jeho rodiče a jací jsou, proč se o něj rodiče nemohou starat, apod. Zároveň není dítě separováno od biologických rodičů a jeho pocity ztráty a smutku často nejsou tolik prohloubené. Hyblerová – Šimková (in Bechyňová, 2008, s. 137) dále vysvětluje, že udržení kontaktu dítěte s biologickými rodiči umožňuje jeho zdravý rozvoj s menším rizikem trans-generačního přenosu chování rodičů. Dle Archerové (2001, s. 99) je kontakt s biologickými rodiči prospěšný i díky tomu, že dítě pociťuje z jejich strany určitý zájem, pochopí, že není obviňováno z celé situace a že není ani její příčinou.

Bechyňová (aj. 2008, s. 137) uvádí, že cílem kontaktu dítěte s biologickým rodičem, je podpora návratu dítěte do rodiny. Pokud to však není reálné, je nejvhodnější zachovat jejich pravidelný kontakt. Vzájemný kontakt umožňuje předejít idealizaci rodiče nebo jeho úplné odmítnutí.

Jsou však výjimky, kdy je nutné velké opatrnosti, a to v případě, kdy bylos dítětem v biologické rodině špatně zacházeno. Špatné zacházení s dítětem definuje Matoušek (aj. 2005, s 27) jako chování, které ohrožuje dítě a vymyká se společenským normám. Takové chování může být úmyslné i neúmyslné zanedbávání a týrání. Možný (2002, s. 141) vymezuje zanedbávání a týrání dítěte jako poškození jeho vývoje v rovině fyzické, emoční a sexuální. Matoušek (aj. 2010, s. 149, 151) zdůrazňuje, že následky špatného zacházení s dítětem jsou trvalé a odráží se hlavně v pocitech méněcennosti a úzkostných stavech. Tyto následky si dítě nese celý život a mohou mít podobu skrytou a nezpracovanou. Závažnost následků špatného zacházení s dítětem závisí zejména na věku dítěte, intenzitě a způsobu zacházení a jeho délka.

2.1.2 Biologičtí rodiče dítěte v pěstounské péči

Archerová (2001, s. 87) udává možné důvody opuštění vlastního dítěte ze strany biologických rodičů, jako jsou ekonomické důvody a velký tlak z okolí, zejména tlak institucí a úřadů.

Dle Semerádové (2012, s. 5) mohou biologičtí rodiče dítěte buď iniciovat setkání s dítětem sami, nebo jsou oslovováni pěstouny. Často se tak děje prostřednictvím dalších osob, nejčastěji sociálních pracovníků nebo jiných profesionálů.

Čím je dítě mladší, tím je kontakt s jeho biologickými rodiči důležitější. V průběhu kontaktu s dítětem má rodič možnost učit se novým dovednostem, a to zejména rozpoznávání potřeb dítěte a jejich adekvátní uspokojení. Přímá podpora během kontaktu biologických rodičů s dítětem má hlubší dopad na jejich chování, má přímý vliv na prospívání dítěte. Podpora biologického rodiče zahrnuje i rozvoj a udržení jeho zájmu o celkové prospívání dítěte a jeho prožívání skutečnosti, že je v náhradní rodině. Tento zájem je pak uskutečňován skrz komunikaci s pěstouny o celkovém prospívání dítěte (Bechyňová, aj. 2008, s. 123).

Škoviera (2007, s. 130, 133) zachycuje vztah biologických rodičů k pěstounům jako silně konkurenční. Náhradní rodina může být biologickým rodičem vnímána jako překážka v jeho vztahu s dítětem. Cítí ohrožení vzájemných vztahů s dítětem zejména v důvěrném emocionálním vztahu dítěte s pěstouny. Umístění dítěte v zařízení ústavní výchovy je tak pro rodiče obvykle přijatelnější. Biologický rodič často vnímá

rozhodnutí o svěření dítěte do pěstounské péče jako trest a o pěstounech, sociálních pracovnících a dalších odbornících si tak tvoří negativní obraz.

Cíle kontaktu s dítětem, z pohledu biologického rodiče, jsou podle slov Semerádové (2012, s. 5) různorodé. Může to být například zájem rodiče o udržení nebo znovunavázání vzájemného vztahu s dítětem, nebo potřeba se ujistit, že je dítě v pěstounské péči spokojené a prospívá.

2.1.3 Pěstouni

Koluchová (in Matějček 2002, s. 116) upozorňuje na problematiku kontaktu s původní rodinou dítěte a připouští, že kontakt může mít často pro dítě až traumatizující důsledky, proto považuje kontakt s biologickou rodinou dítěte jako jedno z nejzávažnějších úskalí pěstounské péče. *„Dítě si na vlastní rodinu většinou pamatuje, a tato rodina ví, kde dítě žije a často nevhodně zasahuje.“* Tyto situace kladou na pěstouny velkou zodpovědnost a často jsou pro ně velmi zatěžující. Právě proto jsou pěstouni povinni absolvovat přípravu pro přijetí dítěte do péče, kde jedním z okruhů je oblast věnovaná právě biologické rodině dítěte. Pěstouni by se zde měli mimo jiné naučit, jak biologickou rodinu dítěte respektovat a jak bojovat s potřebou „ochránit“ dítě před kontaktem a informacemi o jeho rodině (Pěstouni mají právo na služby 2007, s. 72).

Veškerá sdělení všech informací dítěti v pěstounské péči týkající se jeho biologické rodiny by měla proběhnout velmi citlivě. Uhlířová (2012, s. 19, 20) doporučuje několik zásad, kterými je vhodné se řídit při rozhovoru s dítětem o jeho biologické rodině: dítěti nikdy nelhat, informace vybírat s ohledem na věk dítěte a sdělovat je postupně, nikdy nehodnotit původní rodinu, nebát se pojmenovávat nahlas své pocity i pocity dítěte, nic dítěti ohledně jeho původní rodiny neslibovat a v případě nedostatku informací o rodině se nebát rozvíjet různé fantazie. Matějček (aj. 1997, s. 115) dále vysvětluje, že o biologických rodičích by měli pěstouni mluvit tak, aby mohli postupem času přidávat podrobnosti, ale nemuseli měnit již sdělené informace.

V případě, že docházelo v biologické rodině k nevhodnému zacházení s dítětem, k jeho zanedbávání, nebo dokonce týrání, mohou pěstouni přistupovat ke kontaktu s biologickými rodiči velmi negativně. Pěstouni často v těchto situacích pociťují vzték

a zlost, nedokážou se smířit s tím, že by mělo ke kontaktu dojít, či docházet pravidelně. Zároveň se bojí opětovného zranění dítěte, ať už vybavením si zažitého nevhodného zacházení ze strany biologických rodičů, nebo nového citového zranění (Archerová 2001, s. 98).

Problémům spojených s kontaktem mezi biologickými rodiči, dítětem a pěstounem, se nevyhneme ani v případě, kdy se jedná o pěstounskou péči příbuzenskou, tedy vykonávanou příbuznými dítěte. Zejména pěstouni prarodiče mají často vyhrocený přístup k biologickému rodiči dítěte, který je zároveň jejich dítě. Tento vztah je ovlivněn jejich společnou historií a silným emočním podtextem. Pěstouni prarodiče pak mají sklony buď nepřiměřeně chránit dítě před kontaktem s biologickým rodičem, nebo naopak, nekriticky přehlížet negativní vliv biologických rodičů na dítě (Gabriel, aj. 2008, s. 48). Prarodiče vidí ve svém vnukovi či vnučce pokračování svého rodu, což může zhoršit realistický přístup k dítěti (Matějček, aj. 1997, s. 109).

Cílem setkání ze strany pěstounů je podle Semerádové (2012, s. 6) často zachování a rozvíjení vztahu dítěte s biologickými rodiči, nebo jeho navázání. Dále jde o naplnění práva dítěte znát své rodiče, na základě kterých si dítě utváří vlastní identitu, díky čemuž dítě postupně získává realistický pohled na sebe samo a na svou rodinu. Díky setkání pěstounů s biologickými rodiči také pěstouni mohou rozkrýt souvislosti životního příběhu dítěte, často se dozvídají o rodinné anamnéze a o vývoji dítěte v raném věku.

Uhlířová (2012, s. 9–12) popisuje několik forem strachu, který doprovází pěstouny. Jako největší obavu ze strany pěstounů popisuje strach, aby nezranili dítě při navození tématu na biologické rodiče. Toto téma je citlivé z toho důvodu, že vzpomínky dítěte na rodiče jsou často bolestné. Je tomu tak proto, že se mu po nich stýská, nebo že na ně zanevřelo vzhledem k tomu, že ho opustili. Pěstoun má strach, aby dítěti tímto nezpůsobil další bolest a nezkazil tím vztah, který s dítětem vybuodoval. Navíc to bude právě pěstoun, který bude muset ustát emoční rozladění dítěte a pomoci mu vyrovnat se s ním.

Dalším velkým strachem je podle Uhlířové citové zranění samotných pěstounů. V nefunkčních rodinách se často pomáhající odborníci setkávají s tím, že i přes nefunkčnost rodiny, mají děti své rodiče nesmírně rádi a jsou ochotni za ně bojovat

(Archerová 2001, s. 98). To samé platí v případě, kdy je dítě nově umístěno do funkční náhradní rodiny, kde se učí nové vzory chování. Pěstouni dítěti věnují svůj volný čas, svou energii, prožívají s ním každodenní radosti i trápení, pomáhají mu se školou a i přes to všechno dítě miluje své rodiče, které ho z nějakého důvodu opustili. Pěstouni pak mohou pociťovat nejistoty a nepochopení.

Jednou z možných forem kontaktu pěstounů a biologických rodičů dítěte svěřeného do jejich péče je asistovaný kontakt.

2.2 Asistovaný kontakt

Asistovaný kontakt slouží k zajištění bezpečí a přínosnosti setkání dítěte s biologickou rodinou. Jedná se o detailní přípravu a doprovázení osobního kontaktu.

Asistovaný kontakt zjednodušeně znamená, že při setkání pěstouna, dítěte a biologického rodiče je přítomen další člověk, někdy nazývaný jako asistent, moderátor, mediátor, faciliátor, apod.

Uhlířová (2012, s. 23) definuje asistenta, jako vyškoleného profesionála, který má během setkání roli moderátora celé situace. Asistent je nestranný a snaží se napomocť hladkému průběhu setkání. Roli asistenta zabezpečí školený pracovník neziskové organizace zabývající se problematikou náhradní rodinné péče, pracovníci v psychologických poradnách nebo sociální pracovníci na městských úřadech. Asistent setkání má za úkol pomocť s přípravami na setkání, udržovat bezpečnou atmosféru setkání, být všem zúčastněným podporou, klást vhodné otázky a udržovat téma rozhovoru na bezpečné úrovni, všimati si emočního rozpoložení všech zúčastněných a dle toho setkání směřovat.

Dle Uhlířové (2012, s. 24) má asistovaný kontakt d významnou roli dále i v situaci, kdy si dítě či pěstoun nepřeje, aby se pěstoun zúčastnil kontaktu dítěte s biologickým rodičem. Taková možnost nastává ve chvíli, kdy si pěstoun není jistý, že kontakt s biologickým rodičem sám adekvátně zvládne, nebo naopak, kdy si dítě nepřeje, aby u jeho kontaktu s biologickým rodičem byl přítomen i pěstoun.

2.2.1 Příprava

Setkání může být velmi emočně zatěžující pro všechny tři zúčastněné strany a je nutné se nejprve předem dostatečně připravit. Součástí přípravy je osobní setkání asistenta s jednotlivými zúčastněnými, kdy jim poskytne pomoc s přípravami a nastaví jasná pravidla setkání.

S dítětem je nezbytné během jeho přípravy na setkání hovořit o jeho očekáváních, obavách a emocích, které souvisí se setkáním s biologickým rodičem. Je vhodné věnovat čas vzpomínkám, které má dítě na biologické rodiče uchované. S dítětem jsou v procesu přípravy také rozebírány různé situace, které mohou během setkání nastat. Pěstouni společně s asistentem kontaktu pomáhají dítěti nalézt vhodná témata, o kterých může s rodičem mluvit, pomáhají mu připravit dárek pro rodiče, obrázky a další maličkosti, které pomohou navázat konverzaci. Dítě je také dopředu seznamováno s prostředím, ve kterém k setkání s jeho biologickými rodiči proběhne. To je nutné z toho důvodu, aby prostředí nebylo pro dítě cizí a cítilo se v něm bezpečně. Veškerá příprava dítěte se realizuje s ohledem na jeho věk a vyspělost (Semerádová 2012, s. 8, 9).

Příprava na kontakt s dítětem a pěstouny napomáhá biologickým rodičům dle Bechyňové (aj. 2008, s. 123) zejména ve vyjasnění představ, jak bude kontakt probíhat. Během kontaktu pak mohou využívat doporučení získaná od odborníků z dob přípravy. Odborník, který kontakt doprovází, má naopak možnost sledovat průběh kontaktu s dítětem a následně být nápomocný při zdokonalování rodičovských kompetencí. Během příprav je vhodné, aby se odborník zaměřil i na prožívání rodičů celé situace. Zjišťuje, jak rodič prožívá odloučení od dítěte, jak situaci zvládá (Hyblerová – Šimková in Bechyňová, aj. 2008, s. 148).

Uhlířová (2012, s. 22, 23) doporučuje, aby mělo dítě, pěstouni i rodiče připraveny zejména bezpečná témata, která se při setkání budou rozebírat, jako např. koníčky dítěte, výsledky ve škole, trávení prázdnin, zážitky, apod. Uhlířová dále doporučuje přinést s sebou drobné věci, díky kterým se může rozvést rozhovor, např. fotografie z různých věkových období, výrobky ze školy či kroužků, oblíbené hračky, vhodné fotografie ostatních členů rodiny.

2.2.2 Realizace setkání

Samotné setkání by se mělo odehrát takzvaně na neutrální půdě. Nemělo by se tedy odehrát např. v domě pěstounů nebo biologických rodičů. Doporučuje se zvolit jako vhodné místo např. pracovna v neziskové organizaci, na úradě nebo u psychologa. Místnost by neměla být průchozí a průběh setkání by neměl být ničím ani nikým narušován. Místnost by měla být dostatečně vybavena tak, aby všichni měli místo k sezení a byl zde prostor pro trávení času s dítětem, např. v případě menšího dítěte stůl na malování či koutek s hračkami (Uhlířová 2012, s. 20, 21).

Uhlířová (2012, s. 25) doporučuje pravidla setkání, kterými by se měli řídit všichni zúčastnění:

- *„Respekt každý ke každému.*
- *Právo setkání předčasně ukončit, pokud kdokoliv bude v psychické nepohodě.*
- *Předem stanovená délka setkání.*
- *Nastavení vzájemného oslovování.*
- *Respektování pravomocí mediátora/asistentů a dodržování jeho instrukcí.*
- *Komunikovat slušně, bez výčitek a manipulací.*
- *Právo se cítit jakkoliv.*
- *Nic zatím do budoucna neslibovat.“*

Uhlířová (2012, s. 25, 26) udává doporučenou délku setkání po dlouhodobém odloučení dítěte od biologického rodiče, a to mezi jednou až dvěma hodinami. Během samotného setkání by se nemělo zapomenout na stanovení pravidel komunikace pro mezidobí do dalšího kontaktu. Nejčastěji se zdá jako nejvhodnější varianta vzájemná komunikace přes asistenta, případně jiného sociálního pracovníka.

Po realizaci asistovaného kontaktu přichází fáze vyhodnocení setkání. Zde je vhodné využít pomoci psychologa, který odborně povede vyhodnocení setkání a pomůže s jeho emočním zpracováním. K naplánování dalšího postupu je nejlepším a zásadním vodítkem rozpoložení dítěte (Uhlířová 2012, s. 26).

Ve druhé kapitole teoretické části je pozornost přenesena na problematiku kontaktu pěstounů s biologickým rodičem. Konkrétně je popsán kontakt ze strany všech zúčastněných stran, a to dítěte, jeho biologických rodičů a pěstounů. Také je zde vymezen asistovaný kontakt, jako jedna z možných forem kontaktu pěstounů a biologických rodičů dítěte v pěstounské péči. Problematice zmíněného kontaktu se práce věnuje i ve výzkumné části.

3 VÝZKUMNÁ ČÁST

Reichel (2009, s. 18) definuje výzkum jako poznávací proces, který vychází z teorie a zkoumá skutečnost, aby na základě zjištěného, bylo dosavadní poznání změněno či rozšířeno. V teoretické části je vymezena problematika pěstounství se zaměřením na kontakt pěstounů a biologických rodičů dítěte svěřeného do pěstounské péče. Praktická část této bakalářské práce se zaměřuje na zjištění zkušeností pěstounů s problematikou popsanou v teoretické části.

3.1 Cíl výzkumu

Cílem bakalářské práce je **zjistit zkušenosti pěstounů s kontakty s biologickými rodiči dítěte svěřeného do jejich péče**. Slovem zkušenosti je myšlena zejména forma kontaktu s biologickým rodičem, individuální příprava pěstounů na plánovaný kontakt, subjektivní prožívání a obavy pěstounů z kontaktu s biologickým rodičem a v neposlední řadě subjektivní hodnocení zažitých kontaktů.

3.2 Výzkumné otázky

Na základě hlavního cíle výzkumu je stanovena následující hlavní výzkumná otázka: **Jaké jsou zkušenosti pěstounů s kontaktem s biologickými rodiči dítěte?** Na základě hlavní výzkumné otázky jsou stanovené následující výzkumné otázky:

První možnost směřování dotazníku: **pěstouni mají zkušenost s kontaktem s biologickým rodičem dítěte:**

1. O jakou formu kontaktu se jednalo?
2. Jaké jsou obavy pěstounů před samotným kontaktem?
3. Přípravují se pěstouni na kontakt?
4. Jak samotný kontakt subjektivně hodnotí?

Druhá možnost směřování dotazníku: **pěstouni nemají zkušenost s kontaktem s biologickým rodičem dítěte:**

5. Mají pěstouni subjektivně zájem o realizaci kontaktu?

6. Jaké jsou obavy pěstounů před samotným kontaktem?

7. Jaké formě kontaktu by pěstoun dal přednost?

8. Jak pěstoun nahlíží na kontakt?

3.3 Hypotézy, operacionalizace

Z výzkumných otázek vyplývají následující hypotézy.

První možnost směřování dotazníku: **pěstouni mají zkušenost s kontaktem s biologickým rodičem dítěte:**

H1: Většina pěstounů dává přednost asistovanému kontaktu.

Hypotéza číslo jedna bude ověřována za pomoci odpovědí respondentů na otázku č. 4 v dotazníkovém šetření.

Menšina = 49% a méně

Polovina = 50%

Většina = 51% a více

Platnost hypotézy bude ověřována prostřednictvím relativních a absolutních četností odpovědí respondentů, ty budou dále prezentovány pomocí tabulek a komentářů.

Hypotéza se potvrdí v případě, že 51% a více respondentů zúčastněných na dotazníkovém šetření odpoví odpovědí *a) Osobní za účasti odborníků.*

H 2: Pěstouni se nejvíce obávají reakcí dítěte.

Hypotéza číslo dva bude v dotazníkovém šetření ověřována otázkou č. 6.

Nejvíce = nejvyšší četnost dané odpovědi

Platnost hypotézy bude ověřována prostřednictvím relativních a absolutních četností odpovědí respondentů.

Hypotéza bude potvrzena v případě, kdy se v odpovědích respondentů objeví v součtu odpovědi *a) Citové rozladění dítěte – jak to zvládne dítě, c) Jak bude dítě reagovat na rodiče (radost, objímání, vztek, výčitky, ...), e) Dítě mě přestane mít rádo, f) Dítě mě bude srovnávat s rodičem ve prospěch rodiče, s větší četností v porovnání se součtem odpovědí zbylých možností, tedy b) Rozladění mě samotného – jak to zvládnou já, d) Jak bude rodič reagovat na dítě (radost, podpora, pláč, chlad, odmítání, ...), g) O dítě přijdu, vrátí se k rodičům, h) Rodič mě bude před dítětem ponižovat, zesměšňovat, zneschopňovat.*

H 3: Většina pěstounů se na kontakt předem připravuje.

Hypotéza číslo tři bude ověřována odpověďmi na otázku č. 7.

Hypotéza bude potvrzena v případě, že bude nejmenší četnost odpovědi *e) Nijak zvlášť jsem se nepřipravoval(a).*

H 4: Pěstouni hodnotí zažité kontakty spíše negativně.

Hypotéza číslo čtyři bude ověřována otázkou č. 8.

Platnost hypotézy bude ověřována prostřednictvím relativních a absolutních četností odpovědí respondentů.

V případě, že bude v součtu převažovat četnost odpovědi *b) Spíše negativně*, bude hypotéza potvrzena.

Druhá možnost směřování dotazníku: **pěstouni nemají zkušenost s kontaktem s biologickým rodičem dítěte:**

H5: Pěstouni nemají subjektivní zájem o kontakt.

Potvrzení páté hypotézy bude probíhat porovnáním četností odpovědí pěstounů na otázku č. 5.

V případě, že bude v součtu převažovat četnost odpovědi *c) Nemám vůbec zájem, rád(a) bych se mu vyhnul(a)*, bude hypotéza potvrzena.

H6: Pěstouni se nejvíce obávají projevů dítěte.

Hypotéza číslo šest bude v dotazníkovém šetření ověřována otázkou č. 6.

Nejvíce = nejvyšší četnost odpovědi

Platnost hypotézy bude ověřována prostřednictvím relativních a absolutních četností odpovědí respondentů.

Hypotéza bude potvrzena v případě, kdy se v odpovědích respondentů objeví odpovědi *a) citové rozladění dítěte – jak to zvládne dítě, c) Jak bude dítě reagovat na rodiče (radost, objímání, vztek, výčitky, ...), e) Dítě mě přestane mít rádo, f) Dítě mě bude srovnávat s rodičem ve prospěch rodiče, s největší četností.*

H7: Pěstouni by vyhledali pomoc pracovníka neziskové organizace v případě, že by mělo dojít ke kontaktu s rodičem dítěte.

Hypotéza číslo sedm bude ověřována za pomoci odpovědí respondentů na otázku č. 7 v dotazníkovém šetření.

Potvrzení hypotézy bude probíhat porovnáním četností odpovědí pěstounů na danou otázku.

Hypotéza se potvrdí v případě, že největší četnost bude mít odpověď *c) Poprosil(a) bych o pomoc pracovníka neziskové organizace.*

H8: Pěstouni nahlíží na kontakt neutrálně.

Osmá hypotéza bude ověřována otázkou č. 8.

Potvrzení hypotézy bude probíhat porovnáním četností odpovědí pěstounů na danou otázku.

Hypotéza se potvrdí v případě, že nejmenší četnost bude mít odpověď *c) neutrálně*.

3.4 Výzkumná metoda

Ke svému výzkumnému šetření jsem si zvolila šetření za použití dotazníku, jde tedy o typ výzkumu kvantitativní. Disman (2002, s. 141) uvádí několik výhod a nevýhod využití dotazníku ve výzkumném šetření. Jedná se o efektivní techniku sběru dat, která dokáže oslovit velké množství respondentů v co nejkratším čase a s co nejnižšími náklady. Dále pak poukazuje na nevýhody, kterými jsou nízká návratnost a vysoké nároky na ochotu respondentů.

Rozhodla jsem se pro online formu dotazníku, a vzhledem k jeho výhodám. Jednou z hlavních výhod je velká a jednoduchá dostupnost respondentům, rychlost vyplnění a odeslání výsledků, přičemž odpadá náročnost na logistiku. Další velkou výhodou vidím v naprostém zachování anonymity a bezpečí respondentů.

Dotazník je zpracován ve dvojím zhotovení, přičemž první čtyři otázky byly společné. Dotazník se skládá z otázek uzavřených, uzavřených dichotomických, polouzavřených a výčtových. První tři otázky jsou zaměřené na zjištění četnosti pohlaví respondentů, délku vykonávání pěstounství a celkový počet dětí, které měli za dobu jejich pěstounství svěřené do péče. Čtvrtá otázka zjišťuje, zda byl pěstoun v kontaktu s biologickým rodičem dítěte, případně některého z dětí, které má nebo měl v péči. V závislosti odpovědi na tuto otázku je směřován další vývoj dotazníku na dvě možnosti, přičemž obě verze dotazníku mají stejný počet podobně zaměřených otázek.

První možnost směřování dotazníku: **pěstouni mají zkušenost s kontaktem s biologickým rodičem dítěte:** V případě, že pěstoun odpoví na čtvrtou otázku možností a), tedy ANO, dotazník se dále rozvíjí do dalších pěti otázek. Pátá otázka v tomto případě zjišťuje, jakou formou kontaktu došlo ke kontaktu pěstouna

s biologickým rodičem dítěte. Otázka šestá je zaměřená na zmapování obav pěstouna z kontaktu s biologickým rodičem dítěte, otázka sedmá pak mapuje přípravu pěstouna na kontakt. Otázka osmá, poslední, zjišťuje názor pěstouna na kontakt s biologickým rodičem dítěte.

Druhá možnost směřování dotazníku: **pěstouni nemají zkušenost s kontaktem s biologickým rodičem dítěte:** V případě, že pěstoun odpoví na čtvrtou otázku možností b), tedy NE, následuje jiných pět otázek. Pátá otázka mapuje subjektivní zájem pěstouna o realizaci kontaktu s biologickým rodičem dítěte, otázka šestá se pak soustředí na možné obavy pěstouna související s kontaktem s biologickým rodičem dítěte. Otázka číslo sedm zjišťuje, jakým způsobem by pěstoun realizoval případný kontakt s biologickým pěstounem a otázka osmá, poslední, směřuje ke zjištění subjektivního náhledu pěstouna na kontakt s biologickým rodičem dítěte.

3.5 Výzkumný soubor

V rámci výzkumného šetření jsem oslovila následující neziskové organizace v Pardubickém kraji, které se nějakým způsobem zaměřují na práci s pěstouny: Amalthea, z. s.; Farní charita Litomyšl – Podpora pěstounské rodiny; DaR – Centrum pro dítě a rodinu, o. p. s.; Oblastní charita Pardubice – Služby pro pěstouny; Poradna pro rodinu Pardubického kraje; Děti patří domů, z. s.

Z většiny oslovených neziskových organizací jsem neobdržela odpověď. Z neziskové organizace DaR – Centrum pro dítě a rodinu, o. p. s. jsem dostala negativní odpověď, dotazníkové šetření nebylo možné uskutečnit z provozních důvodů. Spolupráci byla otevřená i Amalthea, z. s., k samotnému rozeslání dotazníků však následně nedošlo vzhledem k personálním důvodům ze strany organizace. Ke spolupráci nakonec přistoupila Oblastní charita Pardubice – Služby pro pěstouny a Farní charita Litomyšl – Podpora pěstounské rodiny.

Oblastní charita Pardubice – Služby pro pěstouny poskytuje své služby dlouhodobým pěstounům, příbuzenským pěstounům a poručníkům z Pardubického kraje, dále dětem svěřeným do náhradní rodinné péče a každému dítěti, které požádá o pomoc. Posláním služby je *dlouhodobá podpora rodin s dětmi v náhradní rodinné péči prostřednictvím doprovázení, poradenství, vzdělávání a zajištění odlehčovací*

(respitní) péče. Cílem služby je mimo jiné i navázání, udržení či zkvalitnění vztahů mezi dětmi a biologickou rodinou (návrat dítěte do původní rodiny) a podpůrné a stabilní prostředí pěstounské rodiny. Pracovníci se při práci s klienty drží zásad, kterými jsou soulad s etickým kodexem Charity ČR, respekt a partnerství, individuální přístup, dostupnost, odbornost a diskrétnost. Služba je poskytována jak terénní formou v místě bydliště pěstounů, tak ambulantně v zázemí služby (Služby pro pěstouny – o nás 2016).

Farní charita Litomyšl – Podpora pěstounských rodin se zabývá poskytováním služeb pěstounským rodinám, pěstounů na přechodnou dobu a zájemcům o náhradní rodinnou péči. Posláním služby je *provázet rodiny celým procesem pěstounství a podporovat je v naplňování požadavků, které na ně klade zákon. Cílem služby je fungující pěstounská rodina. Pracovní náplň pracovníků obsahuje mimo jiné pomoc a podporu při realizaci kontaktu dětí s biologickou rodinou, svým klientům nabízí i možnost asistovaného kontaktu. Další náplní služby je pomoc při řešení výchovných problémů souvisejících s péčí o dítě, pořádání přednášek a vzdělávacích kurzů pro pěstouny, zajištění péče o dítě v některých specifických situacích, poskytování odlehčovacích služeb (respitní péče) a zprostředkování odborné pomoci. Pracovníci se při práci s klienty řídí následujícími zásadami: mlčenlivost, individuální přístup a respektování potřeb, spolupráce s OSPOD⁴, dlouhodobost, návaznost služeb a bezplatnost. Podpora pěstounské rodiny poskytuje své služby primárně formou terénní v domácnosti pěstounů, ale i ambulantní v pracovním zázemí pracovníků (Podpora pěstounské rodiny 2016).*

Celkem bylo osloveno **29 respondentů** ze dvou neziskových organizací.

Vzhledem k tomu, že byl zvolen kvantitativní typ výzkumu, je počet oslovených respondentů nízký. Zjištěné výsledky výzkumu není možné generalizovat na zkoumanou cílovou skupinu výzkumu zastoupenou v daném kraji. Výzkumný soubor umožňuje úvodní vhled do problematiky.

⁴ Orgán sociálně právní ochrany dětí

3.6 Realizace výzkumu

Dotazník byl předkládán respondentům emailem v podobě online odkazu, a to přímo z pracovních emailů pracovníků neziskových organizací, kteří s respondenty pracují. Email byl doprovázen průvodním textem s krátkým představením mé osoby a představením bakalářské práce, k jejíž potřebě budou výsledky dotazníků zpracovány. Součástí textu byl uvedený i můj osobní email, a to z toho důvodu, aby respondenti měli možnost v případě zájmu nebo potřeby mě kontaktovat. Oslovení respondenti měli na vyplnění dotazníku celkem 14 dní.

3.7 Výsledky výzkumu

Z celkového počtu 29 oslovených respondentů se aktivně do výzkumu zapojilo celkem 19. **Návratnost dotazníku je 65,5%.** V následující části budou prezentovány informace zjištěné dotazníkovým šetřením. Pro lepší přehlednost jsou interpretovaná data znázorněna v tabulkách. První čtyři otázky byly pro obě varianty dotazníku společné.

Otázka č. 1 byla zaměřená na zjištění pohlaví respondentů. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 15 žen a 4 muži, výsledek nám názorně zobrazuje tabulka č. 3.

Tabulka č. 3: Odpovědi na otázku č. 1

Otázka č. 1: Jsem:	
žena	15
muž	4

Otázka číslo dva sloužila ke zmapování délky trvání pěstounství respondentů. V tabulce č. 4 jsou znázorněny jednotlivé odpovědi, ze kterých vyplývá, že nejvíce respondentů v době vyplnění dotazníku se věnovalo pěstounství v délce 1 až 3 roky. Tuto možnost odpovědi zvolilo celkem 13 respondentů. Druhá nejčastější odpověď byla

6 a více let, touto možností odpověděli celkem 4 respondenti. Dva respondenti byli pěstouny méně než 1 rok a žádný z respondentů nebyl pěstounem v délce 4 až 5 let.

Tabulka č. 4: Odpovědi na otázku č. 2

Otázka č. 2: Pěstounem jsem:	
Méně než 1 rok	2
1 až 3 roky	13
4 až 5 let	0
6 let a více	4

Třetí otázkou bylo zjišťováno, kolik dětí celkem měli respondenti svěřených do pěstounské péče do doby vyplňování dotazníku. Největší zastoupení měla odpověď 1 dítě, kterou zvolilo 12 respondentů. Čtyři respondenti odpověděli, že v pěstounské péči měli svěřené 4 a více dětí. Možnost 2 děti zvolili 3 respondenti a žádný z respondentů neodpověděl, že měl v pěstounské péči svěřené 3 děti. Jednotlivé odpovědi jsou graficky zpracované v tabulce č. 5.

Tabulka č. 5: Odpovědi na otázku č. 3

Otázka č. 3: V pěstounské péči jsem do této doby měl(a) celkem:	
1 dítě	12
2 děti	3
3 děti	0
4 a více dětí	4

Poslední společná otázka pro obě varianty dotazníku zjišťovala, zda došlo ke kontaktu mezi respondentem (pěstounem) a biologickým rodičem dítěte. V tabulce č. 6 vidíme, že 16 respondentů odpovědělo, že v kontaktu s biologickým rodičem bylo. Tři respondenti odpověděli, že v kontaktu s biologickým rodičem nebyli.

Tabulka č. 6: Odpovědi na otázku č. 4

Otázka č. 4: Byl(a) jsem alespoň jednou v kontaktu s rodičem dítěte:	
Ano	16
Ne	3

V této části se dotazník rozdělil na dvě varianty v závislosti na odpověď na otázku č. 4.

První možnost směřování dotazníku: **pěstouni mají zkušenost s kontaktem s biologickým rodičem dítěte**. Respondenti na otázku č. 4 zvolili odpověď a) ANO.

Otázka č. 5 kladla za cíl ověřit hypotézu č. 1 Většina pěstounů dává přednost asistovanému kontaktu. U této otázky bylo předpokládáno, že respondenti byli v několika formách kontaktu s biologickým rodičem dítěte, z toho důvodu bylo možné zvolit více možných odpovědí. Na tuto otázku respondenti nejčastěji odpovídali možností, že mají zkušenost s osobním kontaktem s biologickým rodičem bez účasti odborníků. Tato možnost byla respondenty vybrána celkem devětkrát. Druhou nejčastější možností byla forma telefonického kontaktu, která se objevila sedmkrát. Pouze pětkrát byla zvolená možnost osobního kontaktu za účasti odborníků. **Hypotéza č. 1 se tedy nepotvrdila**. Jednou byla zvolená možnost jiné formy kontaktu, a to forma dopisů. Výsledky jsou zobrazeny v tabulce č. 7.

Tabulka č. 7: Odpovědi na otázku č. 5, varianta první

Otázka č. 5: Jednalo se o kontakty:	
Osobní za účasti odborníků (sociální pracovník, pracovník neziskové organizace, psycholog, ...)	5
Osobní bez účasti odborníků	9
Telefonický	7
Jiný	1

Šestá otázka je spojená s hypotézou č. 2 Pěstouni se nejvíce obávají reakcí dítěte. Výsledky zobrazuje tabulka č. 8. U této otázky bylo předpokládáno, že subjektivní obavy respondentů budou zahrnovat více možností, proto se jednalo o otázku výčtovou. Zvolených možností zaměřených na obavy spojené s reakcemi dítěte bylo v součtu celkem 20, což je 57%. Zbylé možnosti byly zvoleny v součtu 15x, což je 43%. **Hypotéza č. 2 je potvrzena.** Respondenti dále měli na výběr zvolit možnost volné odpovědi, kterou vybrali tři respondenti. Jeden z respondentů uvedl odpověď „že jsem jim odloudila dítě“. Tato obava souvisí s reakcí biologických rodičů. Další dva respondenti uvedli dvě v podstatě totožné odpovědi, a to „nebál, respektuji vztah rodič dítě“ a „ničeho“.

Tabulka č. 8: Odpovědi na otázku č. 6, varianta první

Otázka č. 6: Před kontaktem s rodičem jsem se nejvíce obával(a):	
Citové rozladění dítěte – jak to zvládne dítě	8
Citové rozladění mě samotného – jak to zvládnou já	4
Jak bude dítě reagovat na rodiče (radost, objímání, vztek, výčitky, ...)	8
Jak bude rodič reagovat na dítě (radost, podpora, pláč, chlad, odmítání, ...)	6
Dítě mě přestane mít rádo	2
Dítě mě bude srovnávat s rodičem ve prospěch rodiče	2
O dítě přijdu, vrátí se k rodičům	3
Rodič mě bude před dítětem ponižovat, zesměšňovat, zneschopňovat	2
Jiné	3

Výsledky otázky č. 7 nám ověřují hypotézu č. 3 Většina pěstounů se na kontakt předem připravuje. Otázka byla výčtová. Nejčtenější odpovědí bylo e) Nijak zvlášť jsem se nepřipravoval(a). Tato možnost byla zvolena celkem 8x, což je 35% všech odpovědí. **Hypotéza č. 3 nebyla potvrzena.** Druhá nejčtenější odpověď d) S přípravou mi pomáhal odborník (např. sociální pracovník, psycholog, pracovník neziskové organizace, ...) byla zvolena celkem 5x, tzn. 22%. Dvě odpovědi byly respondenty vybrané se stejnou četností 4x, tj. 17%, a to b) Připravil(a) jsem pro rodiče dárek (zakoupení drobnosti, výrobek dítěte, fotky dítěte,...) a c) Připravoval(a) jsem se psychicky, abych kontakt zvládl(a) bez konfliktů. Nejméně zastoupená možnost byla a) Sepsal(a) jsem si body rozhovoru (otázky, aktuální informace o dítěti např. školní prospěch, navštěvované kroužky, ...), která byla zvolená 2x, tj. 9%. Výsledky jsou přehledně uvedeny v tabulce č. 9.

Tabulka č. 9: Odpovědi na otázku č. 7, varianta první

Otázka č. 7: Moje příprava na kontakt s rodičem zahrnovala:	
Sepsal(a) jsem si body rozhovoru (otázky, aktuální informace o dítěti např. školní prospěch, navštěvované kroužky, ...)	2
Připravil(a) jsem pro rodiče dárek (zakoupení drobnosti, výrobek dítěte, fotky dítěte,...)	4
Připravoval(a) jsem se psychicky, abych kontakt zvládl(a) bez konfliktů.	4
S přípravou mi pomáhal odborník (např. sociální pracovník, psycholog, pracovník neziskové organizace, ...)	5
Nijak zvlášť jsem se nepřipravoval(a)	8
Jiné	0

Otázka číslo osm sloužila k ověření hypotézy č. 4 Pěstouni hodnotí zažité kontakty spíše negativně. Tabulka č. 10 nám znázorňuje zjištěná data. Nejčteněji zvolné odpovědi byly a) Spíše pozitivně a c) Neutrálně. **Hypotéza č. 4 není potvrzena.** Odpověď b) Spíše negativně, byla respondenty zvolena celkem 4x.

K této odpovědi se dá přičíst i jedna z odpovědí d) Jiné, která byla „Spíše negativně - i když setkání proběhne v klidné atmosféře, dítě je další 2 dny rozladěné, vzteklé“. Tudíž lze říci, že všechny tři možnosti byly zvoleny ve stejné četnosti, tedy 5x. Další respondent zvolil možnost d) Jiné s odpovědí „nehodnotím“.

Tabulka č. 10: Odpovědi na otázku č. 8, varianta první

Otázka č. 8: Kontakty, které jsem s rodiči dětí zažil(a), hodnotím:	
Spíše pozitivně	5
Spíše negativně	4
Neutrálně	5
Jiné	2

První možnost směřování dotazníku: **pěstouni nemají zkušenost s kontaktem s biologickým rodičem dítěte**. Respondenti na otázku č. 4 zvolili odpověď b) NE. Dotazník tedy znovu pokračoval otázkou č. 5.

Další otázka, tedy č. 5, byla spojená s hypotézou č. 5 Pěstouni nemají subjektivní zájem o kontakt. Odpověď c) Nemám vůbec zájem, rád(a) bych se mu vyhnul(a), byla zvolena dvěma respondenty ze tří. **Hypotéza je potvrzena**. Třetí respondent vybral možnosti a) Mám zájem, ale nelze ho úspěšně provést. Odpovědi jsou zobrazeny v tabulce č. 11.

Tabulka č. 11: Odpovědi na otázku č. 5, varianta druhá

Otázka č. 5: o kontakt s biologickým rodičem dítěte:	
Mám zájem, ale nelze ho úspěšně provést.	1
Mám zájem, ale až v budoucnosti, ne v nejbližší době.	0
Nemám vůbec zájem, rád(a) bych se mu vyhnul(a).	2
Nejsem si jistá(ý), nemám dost informací.	0

Šestá otázka hledá ověření hypotézy č. 6 Pěstouni se nejvíce obávají projevů dítěte. U této otázky bylo předpokládáno, že subjektivní obavy respondentů budou zahrnovat více možností, proto se jednalo o otázku výčtovou. Výsledky jsou zpřehledněny v tabulce č. 12. Nejčteněji byla zvolena možnost a) Citové rozladění dítěte – jak to zvládne dítě, a to celkem 3x. Žádný z respondentů nezvolil odpověď h) Rodič mě bude před dítětem ponižovat, zesměšňovat, zneschopňovat. Zbytek odpovědí byly zvoleny 2x. Jeden respondent využil možnosti Jiné. Odpověď zněla „*budu žárlit*“. Tuto odpověď lze přiřadit k odpovědi b) Citové rozladění mě samotného – jak to zvládnu já. **Hypotéza č. 6 se nepotvrdila.**

Tabulka č. 12: Odpovědi na otázku č. 6, varianta druhá

Otázka č. 6: Při představě, že se mám setkat s rodičem dítěte, se nejvíce obávám:	
Citové rozladění dítěte – jak to zvládne dítě	3
Citové rozladění mě samotného – jak to zvládnou já	2
Jak bude dítě reagovat na rodiče (radost, objímání, vztek, výčitky, ...)	2
Jak bude rodič reagovat na dítě (radost, podpora, pláč, chlad, odmítání, ...)	2
Dítě mě přestane mít rádo	2
Dítě mě bude srovnávat s rodičem ve prospěch rodiče	2
O dítě přijdu, vrátí se k rodičům	2
Rodič mě bude před dítětem ponižovat, zesměšňovat, zneschopňovat	0
Jiné	1

Sedmá otázka reaguje na hypotézu č. 7 Pěstouni by vyhledali pomoc pracovníka neziskové organizace v případě, že by mělo dojít ke kontaktu s rodičem dítěte. Na tuto otázku odpověděli všichni tři respondenti stejnou odpovědí, a to c) Poprosil(a) bych o pomoc pracovníka neziskové organizace. **Hypotéza č. 7 je potvrzena.** Výsledky zobrazuje tabulka č. 13.

Tabulka č. 13: Odpovědi na otázku č. 7, varianta druhá

Otázka č. 7: V případě, že by mělo dojít ke kontaktu s rodičem dítěte:	
Poradil(a) bych si sám/sama	0
Poprosil(a) bych o pomoc sociálního pracovníka na úřadě	0
Poprosil(a) bych o pomoc pracovníka neziskové organizace	3
Poprosil(a) bych o pomoc psychologa	0
Poprosil(a) bych o pomoc více odborníků najednou	0
Jiné	0

Poslední otázka č. 8 ověřuje hypotézu č. 8 Pěstouni nahlíží na kontakt neutrálně. Dva ze tří respondentů zvolili možnost b) Spíše negativně, jeden c) Neutrálně. **Hypotéza č. 8 se nepotvrdila.** Jednotlivé odpovědi jsou znázorněny v tabulce č. 14.

Tabulka č. 14: Odpovědi na otázku č. 8, varianta druhá

Otázka č. 8: Na kontakt pěstouna s rodičem dítěte nahlížím:	
Spíše pozitivně	0
Spíše negativně	2
Neutrálně	1
Jiné	0

3.8 Shrnutí výsledků

Praktická část bakalářské práce byla zaměřena na zjištění zkušeností pěstounů s kontaktem s biologickými rodiči dítěte, které mají svěřené v pěstounské péči. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 15 žen a 4 muži, kteří nejčastěji v 68% uváděli, že jsou pěstouny po dobu 1 až 3 let. Celkem 12 pěstounů, tedy 63%, zodpovědělo, že měli za dobu pěstounství svěřené 1 dítě. Z celkového počtu 16 pěstounů, tedy 84%, uvedlo, že byli alespoň jednou v kontaktu s biologickým rodičem dítěte.

Dále se dotazník diferencioval v závislosti na to, zda dotazník vyplňuje pěstoun se zkušeností nebo bez dosavadní zkušenosti s kontaktem s biologickým rodičem dítěte. Jednotlivé otázky ověřovaly předem určené hypotézy.

H1: Většina pěstounů dává přednost asistovanému kontaktu.

Hypotéza č. 1 se u zkoumaného vzorku nepotvrdila. Nejčastější odpovědí pěstounů bylo, že mají zkušenost s osobním kontaktem bez účasti odborníků. Forma asistovaného kontaktu se objevila až na třetí příčce, předběhl ji kontakt telefonický.

H2: Pěstouni se nejvíce obávají reakcí dítěte.

Hypotéza č. 2 byla potvrzena. Lze předpokládat, že tento výsledek je ovlivněn zejména tím, že pěstoun je po proběhlém kontaktu s biologickými rodiči dítěte v těsném kontaktu s dítětem a v podstatě má za úkol být nápomocen dítěti při zpracování kontaktu s jeho rodiči. Často tedy čelí jeho rozrušení, zmatení, emočním výkyvům a dalším následkům. Zaobírá se v první řadě péčí o dítě, ke kterému má vytvořené určité citové pouto.

H3: Většina pěstounů se na kontakt předem připravuje.

Hypotéza č. 3 nebyla u zkoumaného vzorku potvrzena. Jak je patrné z výsledků, nejvíce pěstounů odpovědělo, že se na kontakt nijak zvlášť nepřipravuje. V nabídnutém výčtu odpovědí chybí možnost, že se pěstoun při přípravě soustředí zejména na podporu a přípravu samotného dítěte, kterého kontakt čeká, čímž může být otázka limitována,

na druhou stranu zde byla možnost volby Jiné, kde byl prostor pro napsání odpovědi, která se neobjevila ve výčtu možností.

H4: Pěstouni hodnotí zažité kontakty spíše negativně.

Hypotéza č. 4 se u zkoumaného vzorku nepotvrdila a to z důvodu, že všechny možnosti byly zvolené stejným počtem pěstounů. Pouze jeden z pěstounů uvedl, že kontakt nijak nehodnotí. Subjektivní hodnocení pěstounů jejich kontaktů s biologickými rodiči dítěte lze považovat za různorodé a individuální se závislostí na různých aspektech konkrétního kontaktu. Zajímavý postřeh uvedl jeden z pěstounů, který odpověděl „*I když setkání proběhne v klidné atmosféře, dítě je další dva dny rozladěné, vzteklé*“. Tato odpověď dále potvrzuje a dovysvětluje hypotézu č. 2.

H5: Pěstouni nemají subjektivní zájem o kontakt.

Hypotéza č. 5 se potvrdila. I přes to, že zákon udává pěstounům součinnost při kontaktu s biologickými rodiči dítěte svěřeného do jejich péče, neznamená to, že jsou tomu subjektivně otevření a cítí se být připraveni kontakt zrealizovat.

H6: Pěstouni se nejvíce obávají projevů dítěte.

Hypotéza č. 6 nebyla u zkoumaného vzorku potvrzena. Zajímavá byla odpověď jednoho z pěstounů, který uvedl obavu „*budu žárlit*“. Tuto obavu lze přiřadit k obavě citového rozladění pěstouna.

H7: Pěstouni by vyhledali pomoc pracovníka neziskové organizace v případě, že by mělo dojít ke kontaktu s rodičem dítěte.

Hypotéza č. 7 byla potvrzena a to 100% zvolením odpovědi. Zajímavé by bylo soustředit se v případném dalším výzkumu na porovnání tohoto tvrzení mezi pěstouny, kteří ve větší míře spolupracují s neziskovou organizací a pěstouny, kteří spolupracují ve větší míře se sociálními pracovníky na městských úřadech.

H8: Pěstouni nahlíží na kontakt neutrálně.

Hypotéza č. 8 nebyla u zkoumaného vzorku potvrzena. Hypotéza byla stanovena se zaměřením na pěstouny, kteří zatím nebyli v kontaktu s biologickými rodiči dítěte svěřeného do jejich péče. Při stanovení hypotézy bylo předpokládáno, že pěstouni nemají

možnost posouzení své vlastní zkušenosti. Dva ze tří pěstounů odpověděli, že na kontakt nahlíží spíše negativně, jeden pak neutrálně. Zjištěný výsledek může být reakcí na zkušenost jiných pěstounů v blízkém okolí, nebo se také může jednat o předsudek.

Výsledkem výzkumu je tedy pět nepotvrzených hypotéz (č. 1, 3, 4, 6, 8) a tři potvrzené (č. 2, 5, 7).

ZÁVĚR

Pro bakalářskou práci bylo zvoleno téma Pěstouni a kontakt s biologickými rodiči dítěte. Pěstounství je jednou z forem náhradní rodinné péče v České republice a je považováno, hned po osvojení, za nejlepší volbu pro dítě, které se z nějakého důvodu ocitlo bez zabezpečení vlastní rodiny.

Práce byla rozdělena do dvou částí. Teoretická část vymezovala pojem náhradní rodinná péče a podrobněji se zaměřovala na problematiku pěstounství. Pěstounství bylo právně ukotveno, pozornost byla věnována právům a povinnostem pěstounů, byl přiblížen proces zprostředkování pěstounství a v neposlední řadě byla zmapována finanční podpora pěstounství ze strany státu. Jedna z kapitol se zabírala problematikou kontaktu pěstounů, biologických rodičů a dítěte svěřeného do pěstounské péče, a to zejména z pohledu jednotlivých zúčastněných stran. Prostor byl věnován také asistovanému kontaktu, což je jedna z možných forem kontaktu pěstounů, biologických rodičů a dítěte svěřeného do pěstounské péče.

Ve výzkumné části se práce zaměřovala na zjištění zkušeností pěstounů s kontaktem s biologickými rodiči dítěte svěřeného do pěstounské péče. Pro dosažení cíle byla vybrána kvantitativní metoda práce. V dotazníkovém šetření bylo zjišťováno, s jakou formou kontaktu mají pěstouni nejčastěji zkušenost, pozornost byla věnována subjektivním obavám pěstounů před kontaktem a jejich přípravě na kontakt, dále byl mapován subjektivní zájem pěstounů o realizaci kontaktu s biologickými rodiči dítěte. Dalším předmětem výzkumu byla volba pěstounů odborné pomoci před realizací kontaktu, jejich subjektivní hodnocení zažitých kontaktů i náhled na kontakt v případě, že s ním ještě neměli vlastní zkušenost.

Ze zjištěných výsledků je patrné, že pěstouni, kteří se aktivně zúčastnili dotazníkového šetření, se nejvíce obávají reakcí dítěte z kontaktu s biologickými rodiči, což může zvyšovat jejich potřebu zvýšené podpory ze strany odborníků po proběhlém kontaktu. Zkušenosti oslovených pěstounů se zažitými kontakty s biologickými rodiči dítěte jsou rozličné, nelze říci, že převládá pozitivní či negativní zkušenost. Výsledek potvrzuje myšlenku, že kontakt pěstounů a biologických rodičů je velmi individuální.

Výzkumná část se zaměřovala pouze na pěstouny, kteří nějakým způsobem spolupracují s pracovníky neziskových organizací zabývajících se problematikou náhradní rodinné péče. Předmětem dalšího výzkumu by mohlo být porovnání zkušeností pěstounů, kteří dávají přednost spolupráci se sociálními pracovníky městských úřadů. Další možné zaměření výzkumu, spojeného s touto problematikou, by mohlo být porovnání představ o potřebách pěstounů během kontaktu s biologickými rodiči ze strany pracovníků neziskových organizací, sociálních pracovníků městských úřadů a samotných pěstounů. Případnou další možností je i zaměření na potřeby biologických rodičů spojené s kontaktem s pěstouny.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Kateřina Rejmanová, DiS.

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Název bakalářské práce: Pěstouni a kontakt s biologickými rodiči dítěte

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Thelenová, Ph.D.

Počet znaků: 80 690

Počet příloh: 1

Počet použitých zdrojů: 30

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstounství, pěstouni, biologický rodič, asistovaný kontakt

Key words: foster care, fostering, foster parents, biological parent, assisted contact

Anotace:

Cílem bakalářské práce bylo zjistit zkušenosti pěstounů s kontaktem s biologickými rodiči dítěte svěřeného do jejich péče. Teoretická část stručně popisovala systém náhradní rodinné péče v České republice, podrobně se věnovala pěstounství. Obsahem bylo zákonné ukotvení a zaměření na problematiku kontaktu pěstounů, biologických rodičů a dítěte v pěstounské péči. Dále byl vymezen asistovaný kontakt, jako jedna z forem kontaktu zúčastněných stran. Praktická část obsahovala kvantitativní výzkum a následné zhodnocení zjištěných dat.

Annotation:

The aim of the thesis was explore the experience of foster parents with a contact with the child's biological parents. The theoretical part described the foster care system in the Czech Republic, it was aimed on foster care. Content was focused on legal anchorage, the issue on contact of foster parents, child and it's biological parents. There was a definition of assisted contact, as one of the forms of contact between the parties. The practical part contained quantitative research and the subsequent evaluation of the identified data.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ARCHEROVÁ, C., 2001. *Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-578-4.

BECHYŇOVÁ, V., aj., 2008. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 987-80-7367-392-5.

DISMAN, M., 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. 3. dotisknuté vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7

DUNOVSKÝ, J., aj., 1980. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: SPN. ISBN nevedeno.

GABRIEL, Z., aj., 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: GradaPublishing. ISBN 978-80-247-1788-3

LANGMEIER, J., aj., 2011. *Psychická deprivace v dětství*. 4. dopl. vyd., Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Z., 1989. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum. ISBN nevedeno.

MATĚJČEK, Z., 1996. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-085-5.

MATĚJČEK, Z., aj., 1997. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-7169-587-4.

MATĚJČEK, Z., aj., 1999. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-7169-897-0.

MATĚJČEK, Z., aj., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.

MATOUŠEK, O., 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přep. vyd. Praha: Slon. ISBN 80-86429-19-9.

MATOUŠEK, O., aj., 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X

MATOUŠEK, O., aj., 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Proces zprostředkování* [online]. [vid. 17. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

MOŽNÝ, I., 2002. *Sociologie rodiny*. 2. upr. vyd. Praha: SLON. ISBN 80-86429-05-9.

REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6

ROZUM A CIT, 2007. *Pěstouni mají právo na služby. Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči* [online]. Říčany: Občanské sdružení Rozum a Cit. [vid. 30. 1. 2016]. Dostupné z: http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Pestouni_maji_pravo_na_sluzby%282007%29.pdf

Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1991, částka 22. [vid. 16. 2. 2016]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Semerádová, M., 2012. *Zprostředkování kontaktu dítěte s vlastní rodinou* [online]. Chrudim: Centrum náhradní rodinné péče Amalthea. [vid. 30. 1. 2016]. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/odborn%C3%A9%20metodiky/doprov%C3%A1zen%C3%AD/metodika-zprostredkovani-kontaktu-s-rodinou_121023.pdf

Škoviera, A., 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5.

Uhlířová, V., 2012. *Komunikace s dítětem o biologické rodině. Kontakt dítěte s biologickou rodinou* [online]. Nový Bor: Velký vůz Sever. [vid. 2. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.pestounskapecce.cz/file_prirucky-a-publicace/kontakt_s_biorodinou_velky_vuz_sever.pdf

Uhlířová, V., 2012. *Vztahový labyrint v náhradní rodině. Vlastní rodina přijatých dětí* [online]. Říčany: Občanské sdružení Rozum a Cit. [vid. 6. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Vztahovy_labyrint_v_nahradni_rodine%282012%29.pdf

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [vid. 17. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/urad/>

Vlčková, H., aj., 2015. *Metodika pro asistovaný kontakt dítěte s biologickou rodinou* [online]. Říčany: Občanské sdružení Rozum a Cit. [vid. 1. 2. 2016]. Dostupné z: http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/RaC-Metodika-AK.pdf

Zákon č. 117/1995 Sb., O státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1995, částka 31. [vid. 16. 2. 2016]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 1999, částka 111. [vid. 16. 2. 2016]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012, částka 33. [vid. 16. 2. 2016]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Služby pro pěstouny – o nás. [online]. [vid. 20. 3. 2016]. Dostupné z: <http://pardubice.charita.cz/sluzby-pro-rodiny-s-detmi/sluzby-pro-pestouny/>

Podpora pěstounské rodiny. [online]. [vid. 20. 3. 2016]. Dostupné z: <http://litomysl.charita.cz/sluzby-ktere-poskytujeme-I/podpora-pestounske-rodiny/>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Diagram č. 1 – Systém náhradní rodinné péče v České republice	11
Tabulka č. 1: Výše příspěvku při převzetí dítěte	20
Tabulka č. 2: Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte	21
Tabulka č. 3: Odpovědi na otázku č. 1	39
Tabulka č. 4: Odpovědi na otázku č. 2	40
Tabulka č. 5: Odpovědi na otázku č. 3	40
Tabulka č. 6: Odpovědi na otázku č. 4	41
Tabulka č. 7: Odpovědi na otázku č. 5, varianta první	42
Tabulka č. 8: Odpovědi na otázku č. 6, varianta první	43
Tabulka č. 9: Odpovědi na otázku č. 7, varianta první	44
Tabulka č. 10: Odpovědi na otázku č. 8, varianta první	45
Tabulka č. 11: Odpovědi na otázku č. 5, varianta druhá	46
Tabulka č. 12: Odpovědi na otázku č. 6, varianta druhá	47
Tabulka č. 13: Odpovědi na otázku č. 7, varianta druhá	48
Tabulka č. 14: Odpovědi na otázku č. 8, varianta druhá	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 1 – Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Kateřina Rejmanová a jsem studentkou oboru Sociální práce na Univerzitě Palackého v Olomouci. Nyní pracuji na své bakalářské práci, která se zabývá tématem „Pěstouni a kontakt s biologickými rodiči dítěte“.

Následující dotazník slouží ke zjištění Vašich cenných zkušeností v oblasti kontaktu s biologickými rodiči dítěte, které máte, nebo jste v minulosti měli, svěřené v pěstounské péči. Dotazník je zcela anonymní a jeho vyplnění Vám potrvá maximálně 5 minut.

Instrukce k vyplnění dotazníku: je nutné odpovědět na všech 8 otázek.

1. Jsem:

- a) Žena
- b) Muž

2. Pěstounem jsem:

- a) Méně než 1 rok
- b) 1 až 3 roky
- c) 4 až 5 let
- d) 6 let a více

3. V pěstounské péči jsem do této doby měl(a) celkem:

- a) 1 dítě
- b) 2 děti
- c) 3 děti
- d) 4 a více dětí

4. Byl(a) jsem alespoň jednou v kontaktu s rodičem dítěte:

- a) Ano
- b) Ne

Varianta první: Pokud odpověď na otázku č. 4 byla ANO:

5. Jednalo se o kontakt(y):

Je možné zaškrtnout více možností

- a) Osobní za účasti odborníků (sociální pracovník, pracovník neziskové organizace, psycholog, ...)
- b) Osobní bez účasti odborníků
- c) Telefonický
- d) Jiný: _____

6. Před kontaktem s rodičem jsem se nejvíce obával(a):

Je možné zaškrtnout více možností

- a) Citové rozladění dítěte – jak to zvládne dítě
- b) Citové rozladění mě samotného – jak to zvládnu já
- c) Jak bude dítě reagovat na rodiče (radost, objímání, vztek, výčitky, ...)
- d) Jak bude rodič reagovat na dítě (radost, podpora, pláč, chlad, odmítání, ...)
- e) Dítě mě přestane mít rádo
- f) Dítě mě bude srovnávat s rodičem ve prospěch rodiče
- g) O dítě přijdu, vrátí se k rodičům
- h) Rodič mě bude před dítětem ponižovat, zesměšňovat, zneschopňovat
- ch) Jiné: _____

7. Moje příprava na kontakt s rodičem zahrnovala:

Je možné zaškrtnout více možností

- s) Sepsal(a) jsem si body rozhovoru (otázky, aktuální informace o dítěti např. školní prospěch, navštěvované kroužky, ...)
- b) Připravil(a) jsem pro rodiče dárek (zakoupení drobnosti, výrobek dítěte, fotky dítěte, ...)
- c) Připravoval(a) jsem se psychicky, abych kontakt zvládl(a) bez konfliktů.
- d) S přípravou mi pomáhal odborník (např. sociální pracovník, psycholog, pracovník neziskové organizace, ...)
- e) Nijak zvlášť jsem se nepřipravoval(a)
- f) Jiné: _____

8. Kontakty, které jsem s rodiči dětí zažil(a), hodnotím:

- a) Spíše pozitivně
- b) Spíše negativně
- c) Neutrálně
- d) Jiné: _____

Varianta druhá: Pokud odpověď na otázku č. 4 byla Ne:

5. O kontakt s biologickým rodičem dítěte:

- a) Mám zájem, ale nelze ho úspěšně provést.
- b) Mám zájem, ale až v budoucnosti, ne v nejbližší době.
- c) Nemám vůbec zájem, rád(a) bych se mu vyhnul(a).
- d) Nejsem si jistá(ý), nemám dost informací.

6. Při představě, že se mám setkat s rodičem dítěte, se nejvíce obávám:

Je možné zaškrtnout více možností

- a) Citové rozladění dítěte – jak to zvládne dítě
- b) Citové rozladění mě samotného – jak to zvládnou já
- c) Jak bude dítě reagovat na rodiče (radost, objímání, vztek, výčitky, ...)
- d) Jak bude rodič reagovat na dítě (radost, podpora, pláč, chlad, odmítání, ...)
- e) Dítě mě přestane mít rádo
- f) Dítě mě bude srovnávat s rodičem ve prospěch rodiče
- g) O dítě přijdu, vrátí se k rodičům
- h) Rodič mě bude před dítětem ponižovat, zesměšňovat, zneschopňovat
- ch) Jiné: _____

7. V případě, že by mělo dojít ke kontaktu s rodičem dítěte:

- a) Poradil(a) bych si sám/sama
- b) Poprosil(a) bych o pomoc sociálního pracovníka na úřadě
- c) Poprosil(a) bych o pomoc pracovníka neziskové organizace
- d) Poprosil(a) bych o pomoc psychologa
- e) Poprosil(a) bych o pomoc více odborníků najednou
- f) Jiné: _____

8. Na kontakt pěstouna s rodičem dítěte nahlížím:

- a) Spíše pozitivně
- b) Spíše negativně
- c) Neutrálně
- d) Jiné: _____